

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Maksejõuetuse põhjuste analüüs

Kokkuvõtte olulisematest uurimistulemustest

September 2010

Sisukord

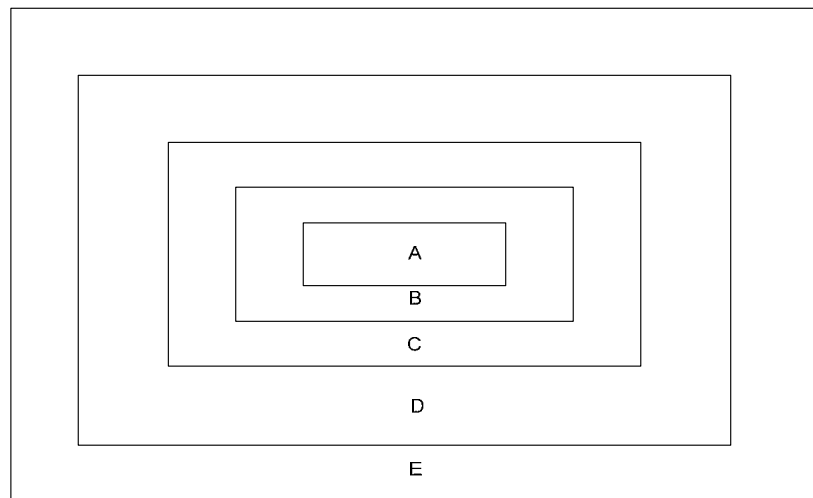
Sissejuhatus	3
1. Olulisemate teemakohaste teadus- ja rakendusuringute ülevaade	4
2. Maksejõuetuse liigid	11
3. Maksejõuetuse põhjused kohtulahenditest	15
4. Maksejõuetute ettevõtete finantsnäitajate dünaamika.....	28
5. Uuringu kokkuvõtlikud järeldused.....	36
Viidatud allikad	38

Sissejuhatus

Käesolev uuring käsitleb ettevõtete maksejõuetust Eestis 2000. aastatel. Vaatluse alla on võetud kõik avalikud kohtulahendid (kokku 1706 lahendit) ning vastaval perioodil maksejõuetuks muutunud ettevõtete üldkogumi (ligikaudu 5000 ettevõtet) finantsandmed. Töös analüüsitakse maksejõuetusse sattumise põhjuseid nimetatud kohtulahendite vahendusel, maksejõuetute ettevõtete finantsnäitajate dünaamikat esitatud aruannete põhjal, ettevõtte maksejõuetuks muutumise hetke määramise teoreetilisi ja praktilisi aspekte. Töö lõpus on toodud kokkuvõtlikud järeldused ning mõningad üldistavad lahendused töös tuvastatud probleemidele. Uuring valmis Justiitsministeeriumi tellimusel ning Tarkade Otsuste Fondi toel, uuringu teostajaks ja käesoleva kokkuvõtte koostajaks oli Oliver Lukason.

1. Olulisemate teemakohaste teadus- ja rakendusülevaade

Ettevõtete suremuse (*business mortality*) ja ärilise ebaõnnestumise (*business failure*) alane kirjandus on väga mitmekülgne, kajastades nii suremuse/ebaõnnestumise põhjuseid, prognoosimist, ärahoidmist jms (vt. ka joonis 2). Oluline on siinkohal märkida, et ettevõtete ebaõnnestumise mõistet käsitletakse uuringutes erinevalt, mis omakorda võimaldab uuringutulemusi erinevalt tõlgendada. Definitsioonide paljusust illustreerib hästi Cochran'i (1981) poolt väljatöötatu joonisel 1.

A – Pankrot

B – Tegevuse lõpetamine kahjudega kreditoridele

C – Tegevuse lõpetamine eesmärgiga vältida kahjude suurenemist tulevikus

D – Ebaõnnestumine alternatiivkulude tähenduses

E – Ettevõtte tegevuse mittejätkamine või ettevõtte surm

Joonis 1. Ettevõtete ebaõnnestumise erinevad definitsioonid ettevõtete suremuse alamhulkadena (Cochran 1981).

Ülaltoodud jooniselt on näha, et kõige laiemas plaanis haarab ettevõtte suremuse mõiste enda alla kõik need juhtumid, kus ettevõtte lõpetab tegevuse. Siinkohal ei oma rolli see, kas ettevõtte tegevus peatatakse vabatahtlikult või mitte, võlausaldajate nõuded saavad rahuldatud või jäävad rahuldamata, ettevõtte kustutatakse registrist või mitte jms. Teisisõnu on lihtsalt oluline asjaolu, et ettevõtte ühelgi tegevusalal enam ei tegutse. Joonisel toodud „D“ alajaotuse osas tuleb täiendavalt märkida, et tavapäraselt on tegevust jätkavaid ettevõtteid, kus ettevõtjad oma oodatud kapitalitootlust ei saavuta, märkimisväärselt rohkem kui vastavaid tegevust mittejätkavaid ettevõtteid. Joonis illustreerib ka hästi, et tegelikkuses moodustavad pankrotid ehk seaduse alusel väljakuulutatud püsivad maksejõuetused ainult väikese osa ettevõtete suremuse koondnäitajast. Tegevuse lõpetamine kahjudega kreditoridele on märksa laiem mõiste kui pankrotistumine, sest paljudel juhtudel pankrotimenetlust ei algatata või see lõppeb raugemisega enne pankroti väljakuulutamist. Ettevõtete ebaõnnestumist ja suremust käsitlevad uuringud, kus

kasutatakse mikroandmeid, on kõige rohkem olnud suunatud pankrotistunud ettevõtete uurimisele, kuna ülejäänud definitsioonide puhul esineb sageli probleeme täpse statistika hankimisega. Makroandmeid kasutavad uuringud on seevastu sageli olnud suunatud laiemale kogumile, võtteks vaatluse alla näiteks kõik registrist kustutatud ettevõtted.

Järgnevalt on tabelis 1 antud ülevaade mõningatest olulisematest varasematest uuringutest ebaõnnestumise (enamikul juhtudel pankrotid) põhjuste kohta. Olulisuse on ühel poolt määranud tsiteeritavus, teisalt aga ka kasutatud andmete ja tulemuste kvaliteet. Seega on valikus nii tunnustatud teadusajakirjades avaldatud töid kui ka mitmeid rakendusuuringuid. Mõnedes uuringutes võib teistega võrreldes olla valimimaht väga väike, kuid samas on neis vaadeldud juhtumitele spetsiifilisemat tähelepanu pööratud.

Tabel 1. Valik ettevõtete ebaõnnestumiste alaseid uuringuid ja nende tulemusi.

Uuringu andmed ja uuringus kasutatud ebaõnnestunud ettevõtete arv	Uuringu olulisemad tulemused (peamiselt ebaõnnestumist mõjutavad tegurid)
Fredland ja Morris 1976 (2080 USA ettevõtet)	Eksisteerivad tugevad seosed ettevõtte vanuse, juhatuse üldise ja erialase kogemuse ning ebaõnnestumise vahel. Ebaõnnestumise seos asukohaga näitab, et ebaõnnestumine on tõenäolisem kiiresti kasvavates regioonides, kus on kõrge sissetulek elaniku kohta. Ebaõnnestumise seisukohalt ei oma laenude tagatus rolli. Ebaõnnestunud grupis oli laenusid väga erinevatest allikatest, viidates võib-olla sellele, et pankade poolne vastavatele ettevõtetele laenamisest keeldumine oli mõnevõrra suurem kui muudel ettevõtetel. Ettevõtte erinevate tegevuskohtade rohkus on ellujäämise seisukohalt oluline. Ebaõnnestuvad suurema tõenäosusega piiratud vastutusega äriühingud.
Lussier 1995 (108 USA ettevõtet)	Erinevatest kasutatud muutujatest osutusid ebaõnnestunud eristavateks järgnevad: planeerimine (ettevõtted, mis ei koosta äriplaani, omavad teistega võrreldes suuremat ebaõnnestumise tõenäosust), professionaalsed nõustajad (ettevõtted, mis ei kasuta professionaalsete nõustajate abi, omavad suuremat ebaõnnestumise tõenäosust), haridus (ilma kolledži hariduseta juhtidel on suurem tõenäosus ebaõnnestuda kui vähemalt 1-2 aastat seal õppinutel) ja personal (ettevõtted, mis ei suuda palgata kvalifitseeritud tööjõudu, ebaõnnestuvad tõenäolisemalt).
Preisendorfer ja Voss 1990 (perioodil 1980-1984 loodud 78441 Lääne-Saksa ettevõtet)	Leiti, et ettevõtja vanuse ja ebaõnnestumise tõenäosuse vaheline seos on nõrgus – st. liiga noored ja liiga vanad ettevõtjad ebaõnnestuvad tõenäolisemalt. Selline seos on olulisem nendes harudes, kus on nõutav suurem haruspetsiifiline kogemus.
Hall 1992 (857 Suurbritannia ettevõtet)	Ettevõtjad leidsid olulised olevat järgnevad ebaõnnestumise põhjused (sulgudes toodud vastavat muutujat oluliseks pidanud ettevõtjate arv 857 vastanu seas). Äritegevuse juhtimise alased põhjused (434), sh. alakapitaliseeritus (235), kehv võlajuhtimine (111), mittekorrektne kuluarvestus ning kulude hindamine (34), kehv juhtimisarvestus, tööjõu tegevuse kehv kontroll, materjalide tarnete hilinemine, kogenud personali lahkumine, personali oskuste vähesus. Strateegilised põhjused (177), sh. toodete järele nõudluse puudumine (66), seotud ettevõtete rahastamine (44), vähestele klientidele tuginemine (28), konkurentide tegevus, vähestele varustajatele tuginemine, uute turuosaliste tulek turule. Keskonnast tulenevad põhjused (64): kõrged intressimäärad (37), tulekahju (14), vargus (10), vahetuskursid, ülejutus.

	<p>Isiklikud põhjused (62): lahkkelid partneritega (26), terviseprobleemid (21), liiga kõrged töötasud (15).</p> <p>Tehnoloogilised põhjused (53): madala kvaliteediga toode (25), varasemate teadmiste või kogemuse puudumine (17), madalakvaliteediliste materjalide kasutamine (7), puudulik tootmiskoht.</p> <p>Turunduslikud põhjused (46): puudulik prognoosimine (30), liiga madal hind (10), kahjulik reklaam (4), liiga kõrge hind.</p> <p>Erinevate kulude kasvu põhjused (21): üldkulude kasv (11), põhitegevuskulude kasv (4), püsikulude kasv, tööjõukulude kasv, materjalikulude kasv.</p>
Hall 1994 (28 Suurbritannia ehitusettevõtet)	Ettevõtja vanus vastava äri alustamisel, maksunõustamise olemasolu, finantsalase nõu suunitlus ainult maksunõustamisel, keskmine arvete tasumiseks kuluvate nädalate arv, omaniku haridustase, oskustöölise osakaal tööjõust.
Gaskill, Manning ja van Auken 1993 (245 USA ettevõtet).	<p>Juhtimise ja planeerimise funktsioonid: ebapiisavad hinnastrateegiate alased teadmised, ebaefektiivne reklaami/promotsiooni strateegia, suutmatus luua pikaajalist äriplaani, suutmatus luua personaliplaani, ebaefektiivne poe sisemine paigutus, juhtimisalase kogemuse/oskuste/treeningu puudumine, mittepaindlik otsustusprotsess, suutmatus luua kauba sortimendi plaani, kogemuse puudumine tootevaliku osas, ettevõtteväliste nõustajate vähene kasutamine, puudulikud ärikirjanduse alased teadmised.</p> <p>Käibekapitali juhtimine: halvad suhted tarnijatega, probleemid kaupade saamisel, puudulik raamatupidamine.</p> <p>Konkurentsikeskkond: konkurents allahindlusi pakkuvate poodide poolt, suutmatus konkureerida kaubanduses, suutmatus pakkuda hästi müüvat sortimenti.</p> <p>Kasv ja ülelaienemine: liiga varajane kasv või ülelaienemine, laoprobleemid.</p>
Keasey ja Watson 1987 (73 Suurbritannia ettevõtet)	Ettevõtete ebaõnnestumise tõenäosus suureneb seoses väiksema juhtide arvuga, pikema registritesse kohustuslike andmete esitamisega viivitamisega ning tagatud laenude olemasoluga. Kui ettevõtte ei ole mõnel aastal saanud audiitorilt otsust, siis ebaõnnestumise tõenäosus on oluliselt suurem.
Titus 2009 (varasema kirjanduse ülevaade)	Peamised ebaõnnestumise põhjused: tegevusvaldkondliku kogemuse puudumine, puudulik rahastamine, ebapiisavad rahavood, puudulik äriplaneerimine, juhtkonna ebakompetentsus, konkurentsituatsiooni ignoreerimine, saavutamatud eesmärgid, oluliselt vähenenud kliendibaas, kontrollimatu kasv, ebasobiv asukoht, puudulik sisekontroll, ettevõtlusalaste oskuste puudumine. USA pankrotistatistika näitab, et ca 90% ebaõnnestumiste põhjusena saab märkida kehva juhtimise.
Amit ja Thornhill 2003 (339 Kanada ettevõtet)	Noored ettevõtted: puudulikud juhtimisalased teadmised ja finantsjuhtimise oskused. Vanad ettevõtted: suutmatus kohanduda tegevuskeskkonnas toimuvate muutustega.
Longenecker, Simonetti, ja Sharkey 1999 (küsitlus 50 USA spetsialisti seas)	Peamised ebaõnnestumise põhjused: puudulik tippjuhtimine, probleemid klientide ja turundusega, probleemid finantsjuhtimisega, ettevõtte juhtimissüsteemi ja seda toetavate tegevuste ebaõnnestumine. Detailsed ebaõnnestumise põhjused: kehv infovahetus, kindlate eesmärkide/visiooni/missiooni puudumine, efektiivse planeerimise puudumine, võimetus muutuda, vastuolulised eesmärgid, meeskonnatöö puudumine, kehv klienditeenindus või – suhted, ebaefektiivsed juhid, puudulik tööjõu ettevalmistus ja arendamine, suutmatus tegevuspiiranguid eemaldada, ebaefektiivne juhtkonna arendamine, lahendamata kvaliteediprobleemid, mittemotiveeritud tööjõud, negatiivne organisatsioonikultuur

	(<i>fear/negative organizational culture</i>), ebaefektiivne ja negatiivne tagasiside praktika (<i>ineffective/negative feedback practices</i>), kriitiliste ressursside puudumine, vigadest mitte õppimine, ebaefektiivsed standardprotseduurid või tegevusstruktuur, ebapiisav tootearendus, ebaterve sisemine konkurents, rahavoogude probleemid, vananenud või puudulik tehnoloogia, suutmatus tagada/säilitada käibekapitali, töötajate ja juhtkonna konfliktid, riiklikele regulatsioonidele mittevastavus.
Bollen, Mertens, Meuwissen, van Raak, ja Schelleman 2005 (60 suurimat pankrotti Euroopas 25 aasta jooksul)	63% ärielistest ebaõnnestumistest seondub majanduslike probleemide ja ettevõtluse üldiste riskidega, sh. 13% juhtudest on probleemiks nõrgad pikaajalised väljavaated (konkurentsivõimetu ärimudel ja sellest tulenev pidev olukorra halvenemine), 23% juhtudest on probleemiks taktikalised või strateegilised juhtimisotsused (liiga ambitsioonikas ettevõtte või väga kiire kasv) ning 27% juhtudest on põhjuseks ettevõttevälised probleemid (õnnetusjuhtumid, järsud ja põhimõttelised muutused ärikeskkonnas jms). 37% juhtudel oli põhjuseks juhtkonna või töötajate kuritegelik või ebaeetiline tegevus. Üle 50% juhtudest oli täiendavaks probleemiks liigne finantsvõimendus. 35% juhtudest seati küsimuse alla audiitori roll, st. miks probleeme ei oldud suudetud õigeaegselt tuvastada.
Arditi, Kale ja Koskal 2000 (USA ebaõnnestunud ehitusettevõtteid perioodil 1989-1993)	Eelarve probleemid (60,19%), inimressursi või organisatsiooni probleemid (7,54%), suutmatus adapteeruda turutingimustega (2,64%), äriõnnetused (3,59%), makroökonomilised probleemid (23,07%), <i>force majeure</i> (2,94%).
Insolvency Service United Kingdom 2005 (1780 Inglismaa ettevõtet)	Turu kadumine (kliientide kadumine, lepinguline või muu õiguslik vaidlus, konkurents, suurenenud kulud, probleem tarnijaga), muu juhtimisalane ebaõnnestumine (alapakaliseeritus, ülemäärane optimism, liiga suured üldkulud, puudulik planeerimine või planeerimise puudumine, finantsarvestuse ja juhtimisarvestuse puudulikkus, hinnalisa kadumine, muu), halb debitoorne võlg.
Ooghe ja Waeyeaert 2004 (varasema kirjanduse ülevaade)	Ebaõnnestumise määravad järgnevad omavahel seotud põhjuste grupid: Üldine keskkond (majanduslik, tehnoloogiline, poliitiline ja sotsiaalne või välisriikidega seotud faktorid, näiteks finantsturgude või – institutsioonide toimimine, valitsuse käitumine) Vahetu keskkond (huvirühmadega läbikäimine: kliendid, varustajad, konkurendid, pangad, krediidiasutused ja aktsionärid) Juhtkonna või ettevõtja tunnused (juhtkonna motivatsioon, omadused, oskused ning isikuomadused) Äristrateegia (loodud juhtkonna poolt ning sisaldab strateegiat ja investeringuid, turundust ja müüki, põhitegevust, administratiivseid-/ finants- /inimressursse, ettevõtte üldjuhtimist) Täiendavalt on olulised ettevõtte tunnused (suurus, vanus, tegevusala)
Euler Hermes Kreditversicherung ja Center for Insolvency and Reorganization at the University of Mannheim 2006 (intervjuud 124 spetsialistiga Saksamaal)	* Üldine keskkond: - 81% töö- ja sotsiaalõiguse bürokratlik kohaldamine, - 60% Basel II negatiivne mõju finantseerimisvõimalustele, - 57% ootamatud sündmused välismaa projektidega, * Vahetu keskkond: - 82% klientide halb maksekäitumine, - 73% tööjõu restruktureerimise takistamine kohtu poolt, * Juhtkonna või ettevõtja tunnused: - 64% ebapiisav töö debitoorse võlaga, - 57% autoritaarne ja jäik juhtimine (isiklike huvide domineerimine ettevõtte omade üle), - 42% investeerimisvead (vead kapitali eelarvestamises, investeerimisperioodi määramises), - 41% vigane tooteplaneerimine,

	<p>* Äristrateegia:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 79% halva või vähese kontrolliga, - 76% finantsiline alasoortus (madal omakapital, madal krediidireiting, kõrged intressimäärad, reservide puudumine ootamatute sündmuste tarbeks), - 44% läbipaistvuse ja kommunikatsiooni vähesus. <p>Faktoranalüüsi tulemusel saadi ülaltoodutest pankrottide peamisteks põhjusteks Saksamaal:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. halb äristrateegia või selle üle kontrolli puudumine, 2. finantsiline alasoortus, 3. ebapiisav töö debitoorse võlga, 4. autoritaarne ja jäik juhtimine.
<p>Dr. Wieselhuber & Partner GmbH 2003 (52 Saksamaa ettevõtet)</p>	<p>57% pankrotistusid ettevõtte omanike vigade tõttu, 57% pankrotistusid ettevõtte juhtkonna vigade tõttu 38% pankrotistusid ärimudeli konkurentsivõime puudumise tõttu.</p> <p>Enamik maksejõuetuid ettevõtteid omas püsivaid strateegilisi puudusi, mis peegeldusid äri struktuuris ja turupositsioonis: 81% keskmisest käibest tuli ühelt tegevusalalt, 60% ettevõtetest olid aktiivsed ainult ühel tegevusalal, 45% vaadeldud ettevõtetest olid oma tegevusalal turuliidrid peaaegu kõik ettevõtted olid ühel tegevusalal järgnejad.</p> <p>See tähendab, et ettevõtted ei pankrotistunud vigade tõttu nende kõrvaltegevusaladel, vaid pigem sisemiste probleemide tõttu oma põhitegevusalal. Vastavateks probleemideks olid peamiselt: konkurentsieeliste väike arv nende põhitegevusalal; oldi järgnejad, mitte turuliidrid; kahjumi tekkimine liigsest hind-kogus survest; stagneeruv turg ja langus.</p>
<p>Novak ja Sajter 2007 (intervjuud 41 spetsialistiga Horvaatias)</p>	<p>* Üldine keskkond:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vähearenenud turg ja turumehhanismid, - turgude kadu iseseisvuse väljakuulutamise ning siirderiigi staatuse ajal, - tehnoloogiline mahajäämus, - mittejärjepidev valitsuse poolne riigi majanduse arendamine, - puudulikult teostatud omandi üleminek ja privatiseerimine, - sõja järelmõjud, <p>* Vahetu keskkond:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mitte maksmine kui normaalne käitumismudel, k.a. valitsusorganisatsioonide poolt, <p>* Juhtkonna või ettevõtja tunnused:</p> <ul style="list-style-type: none"> - halb kvaliteedijuhtimine, - juhtimine eesmärgiga saavutada isiklike, mitte ettevõtte eesmäärke, - püüe petta kreditore ja eirata regulatsioone, - isikliku vastutuse puudumine ettevõtte võlgade ees viib vastutustundetud ettevõtjad ülemäärasesse võlgnevusse, <p>* Äristrateegia:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kohustuste tähtaja ületamine ja halb finantsdistsipliin, - halb planeerimine ja ebasoodsad lepingud, - probleemsed inimestevahelised suhted ettevõtte sees - madalad palgad, liiga palju töötajaid.
<p>Baldwin 1999 (550 Kanada ettevõtet)</p>	<p>Järgnevad põhjused on järjestatud alates kõige olulisemast kuni kõige vähemolulisemani:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Ettevõttevälised põhjused: majanduslangus, konkurents, probleemid klientidega, muutus turutingimustes, valitsuse regulatsioonid,

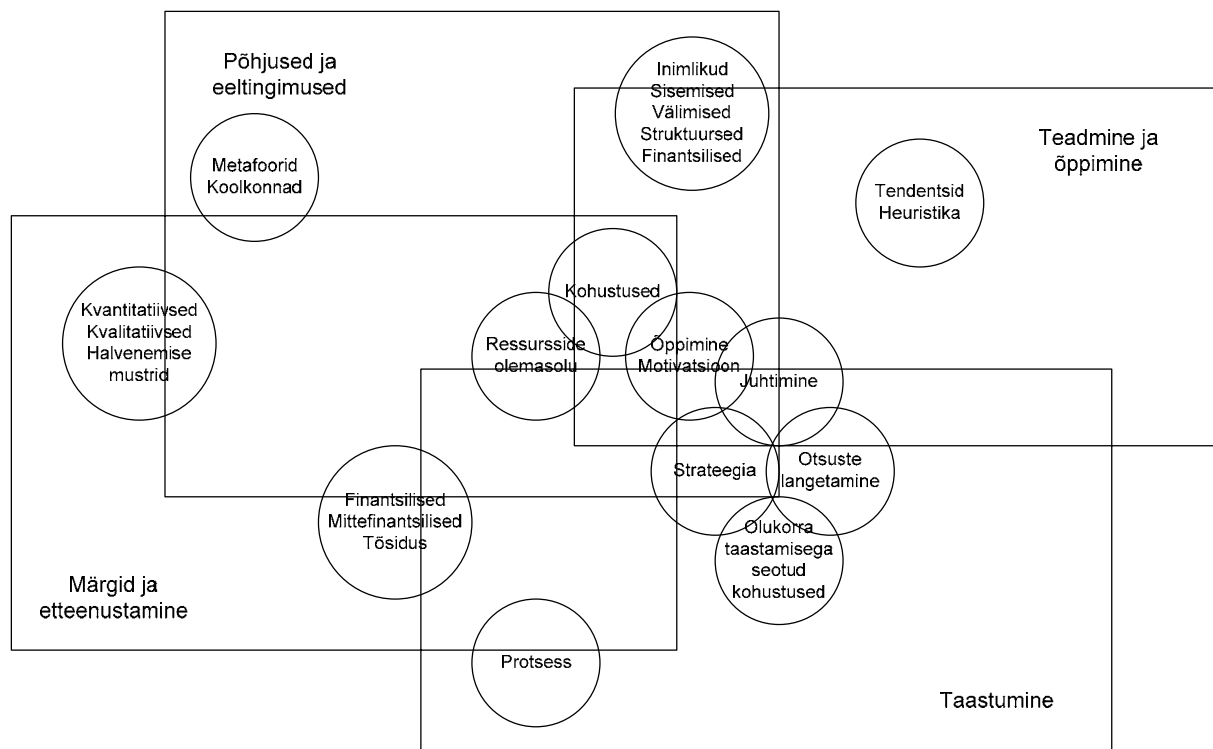

	ettenägematud asjaolud, probleemid tarnijatega, tehnoloogiline muutus, töötajate poolne pettus, tööseadusandlus. 2) Ettevõttesisesed põhjused: üldjuhtimine, finantsjuhtimine, turundusvõimekus, tootmine või tööprotsess, innovatsioonistrateegia, inimressursi võimed.
--	---

Allikas: autori koostatud.

Ülaltoodud kirjandusallikate ning täiendavalt läbitöötatud kirjandusallikate kokkuvõttes võib ebaõnnestumiste põhjuste kohta tõdeda järgnevat. Kõige laiemas plaanis toimub jaotus ettevõtte välisteks ja ettevõtte sisesteks põhjusteks. Samas ei anna selline jaotus vastust, kas põhjusena kvalifitseeritav sündmus oli ettevõtte poolt mõjutatav või mitte (st. kas seda ette teades oleks olnud võimalik reageerimine või mitte). Lisaks tekib mitmete põhjuste olemasolul küsimus, millist neist tuleks lugeda initsieerivaks põhjuseks. Olenemata kasutatavatest mõistetest ja erinevast klassifitseerimisest võib enamiku varasemates uuringutes oluliseks osutunud põhjustest koondada ettevõtjate või juhtkonna puuduliku tegevuse alla. Näiteks on äriplaneerimine olnud puudulik või on see üldse puudunud, konkurentsivõimetut äritegevust ei ole ära lõpetatud, pole õieti reageeritud turul toimuvatele muutustele (näiteks klientide või konkurentide tegevusele) jne. Vähestel juhtudel on ebaõnnestumine seotud selliste asjaoludega milledele poleks olnud võimalik reageerida – katastroof, vargus jne. Erinevates uuringutes on juhitud tähelepanu ka pankrotistunud ettevõtete puudulikule finantsarvestusele ning aruandlusele, sageli ka audiitorkontrolli puudumisele või selle puudulikele järeldustele.

Rida uuringuid (näiteks Argenti 1976, Laitinen 1991, Ooghe ja Prijcker 2008) on käsitlenud küsimusi, mis puudutavad ettevõtete erinevaid ebaõnnestumise mustreid. Näiteks toovad Ooghe ja Prijcker välja neli ebaõnnestunud ettevõtte tüüpi: a) ebaõnnestunud alustav ettevõtte (tüüpilisteks probleemideks on kogemuse ja ressursside puudumine, puudulik äriplaneerimine ning strateegilise eelise puudumine), b) ebaõnnestunud liiga ambitsioonika kasvuga ettevõtte (tüüpiliseks probleemiks on liigne riskeerimine, mis väljendub näiteks tulude ülehindamises ning liigeses finantsvõimenduses), c) ebaõnnestunud kontrollimatu kasvuga ettevõtte (tüüpiliseks probleemiks on äriplaani õnnestumise korral tulevikus iseeneslikule edule lootma jäämine), d) ebaõnnestunud apaatne ettevõtte (tavaline ettevõtte, mis ebaõnnestub innovatsiooni puudumise ja turu kaotuse tõttu). Autorid toovad ära ka ülaltoodud ettevõtete liikide lõikes juhatust, juhtimist, vahetut ja üldist tegevuskeskkonda iseloomustavad muutujad.

Joonis 2. Ebaõnnestumise alases kirjanduses käsitletavate kontseptsioonide klassifitseerimise raamistik (koos alamkontseptsioonide ja peamiste muutujatega) (Pretorius 2008).

Laiemas plaanis ei seondu ebaõnnestumise alane kirjandus mitte ainult põhjuste väljaselgitamisega, vaid vaadeldakse ka muid aspekte (vt. joonis 2). Seetõttu on ka käesolevas töös lisaks ebaõnnestumiste põhjuste äratoomisele peatunud ebaõnnestunud ettevõtete finantsnäitajaid puudutavatel aspektidel.

2. Maksejõuetuse liigid

Enne maksejõuetuse põhjuste statistilist analüüsi on oluline määratleda, kuidas maksejõuetuse põhjuseid tulenevalt varasematest uuringutest ja Eesti majanduskeskkonna spetsiifikast käsitleda. Kõige üldisemas plaanis on käesolevas töös võimalik maksejõuetust jagada kaheks: (kuri)tahtlik ja tahtmatu maksejõuetus.

Tahtlikust maksejõuetusest saab ennekõike rääkida siis, kui ettevõtjad teavad, et nende tegevus viib teatud aja jooksul kindlasti situatsiooni, kus olemasolevate ja loodavate varadega pole võimalik kohustusi täita, kuid selles osas ei võeta midagi ette ning samuti ei teavitata erinevaid osapooli. Seega erinevalt tavapärasest ettevõtlustegevusest, millega seonduvate riskide realiseerumine võib samuti viia suutmatuseni kohustusi täita, iseloomustab tahtlikku maksejõuetust soov olemasolevaid ja tulevikus tekkivaid kohustusi mitte täita. Tahtliku maksejõuetuse tekkimise puhul võib välja tuua näiteks järgnevad alaliigid:

1. Ettevõtte on asutatud mingi pettusskeemi elluviimiseks (näiteks arvevabrik, kelmus vms). Niisugusel juhul ei ole eesmärgiks ettevõtlus kui selline, vaid hoopis kuritegu.
2. Ettevõttes tegeletakse küll äritegevusega, kuid samaaegselt toimub tegevuse algusest alates süstemaatiline ja teadlik pettus (näiteks maksude valearvestus, tarnijatele mittetasumine vms). Punktis 1 toodud olukorrast eristab antud käitumist see, et eesmärgiks on küll konkreetne ettevõtlus, kuid seda ebaausate vahenditega.
3. Pettuse toimumine alates teatud ajahetkest. Nimetatud alaliigi puhul võib ettevõtte tegevuse algusperioodi turuoludes küll edukalt ja ausalt tegutseda, kuid turul toimunud muutuste tulemusel otsustatakse omanike kasu maksimeerida (seejuures võlausaldajate huvisid ignoreerides). Näiteks võib see väljenduda ettevõtetest vara omastamises, täiendavate kohustuste võtmises jms. Punktis 2 toodud olukorrast eristab antud juhtu ennekõike ajaline aspekt.

Tahtmatu maksejõuetuse (võib ka öelda mitte kuritegeliku) puhul saab suuresti üldistades rääkida kahest liigist: mingi sündmuse tulemusel ootamatult ilmnenud maksejõuetusest ning pikema aja jooksul kujunenud maksejõuetusest. Mõlemal juhul ei kata teatud ajahetkel ettevõtte varad enam kohustusi, kuid oluline on see, et ühel juhul oli maksejõuetust võimalik ette näha (pikaajaline kahjumlik tegutsemine, millega tavaliselt kaasneb netovarade nõuetele mittevastavus) ning teisel juhul seda ette näha ei olnud. Küll võib mitte ettenägemise korral diskuteerida selle üle, kas ettevõtte ärimudel oli mingi sündmuse tulemusel tekkinud maksejõuetuse võimalusega arvestatud. Maksejõuetusest rääkides on võtmeküsimuseks see, kas on tegemist alalise või ajutise maksejõuetusega – selle hindamiseks on lisaks varade ja kohustuste vahele oluline välja selgitada, milline on vabade rahavoogude loomise potentsiaal, sest bilansiline varade ja kohustuse vahekord seda ei peegelda. Näiteks võib negatiivsete netovarade korral olla muudetud ärimudeli tingimustes vabade rahavoogude loomise potentsiaal niivõrd hea, et mõne aja möödudes on kõik sissenõutavaks muutunud kohustused tasutud ning seega maksejõuetus ajutine (mööduv). Samas võib varade vabade rahavoogude loomise potentsiaal olla niivõrd madal ning lisaks

varade likvideerimisväärtus nende bilansilisest väärtusest oluliselt väiksem, mis tingivad vältimatu püsiva maksejõuetuse situatsiooni tulevikus. Järgnevalt on täpsemalt kommenteeritud ootamatult ilmnenu ning pikema aja jooksul kujunenud maksejõuetust.

Ootamatult võib ettevõtte maksejõuetuks muutuda erinevate sündmuste tulemusel, milledeks saavad näiteks olla järgnevad:

1. Ettevõtte võtmeisikute surm või raske haigestumine.
2. Loodussündmus (üleujutus, tulekahju, külmumine vms) ja sellest tulenev tegevuse seiskumine.
3. Ettevõtte äralõikamine klientuurist – näiteks remont kaubandusettevõtte ees oleval teel vms.
4. Ettevõtte varade (põhjendamatu) arest ja sellega kaasnevad häired äriprotsessis.
5. Ettevõtte varade varastamine või hävitamine.

Kõiki eelnevalt nimetatud sündmusi iseloomustab see, et neid ei olnud mõistlikkuse piirides võimalik ette näha ning nende tekkimist saab käsitleda kui vääramatut jõudu. Hea näitena võib lähiminevikust tuua Islandi vulkaani, mille tõttu paljud ettevõtted (lennuettevõtted, reisikorraldajad jt) raskustesse sattusid, kuid samas osad ettevõtted (maismaatranspordiettevõtted, majutajad jt) müügitulu ja kasumit kasvasid. Kuigi maksejõuetust põhjustanud ootamatuid sündmusi on võimatu ette näha, jääb ülesse küsimus, kas ja mil määral oleks olnud võimalik ennast selliste sündmuste ilmnemise riski vastu kindlustada. Selle küsimuse vastus on ühest küljest väga situatsioonispetsiifiline – näiteks olukorras, kus kõik turuosalised tegutsevad ilma kindlustuseta, võivad täiendavad kindlustuskulud muuta toote või teenuse nii kalliks, et sellisel juhul poleks võimalik vastaval turul tegutseda. Teisalt tuleb hinnata ka seda, et isegi kui ettevõtte on ennast riskide vastu kindlustanud, siis ei pruugi kindlustushüvitis katta kõiki kohustusi ning vara hävimisega seoses kaotab ettevõtte võimaluse teenida tulevasi rahavoogusid. Lisaks eelnevatele ei toimu kindlustushüvitise väljamaksmine momentaalselt.

Kui maksejõuetus ei ole saanud ootamatult ilmnenu sündmuse tõttu, peaks oskusliku juhtimise tulemusel olema võimalik seda varakult ette näha ning sellele reageerida. Erinevaid põhjuseid saab siinkohal välja tuua palju: elanike ostujõu vähenemine, uute konkurentide turuletulek, oluliste partnerite kaotus, klientide poolne maksmata jätmine, sisendhindade kasv jms. Kõikidele sellistele kiiremini või aeglasemalt avaldunud sündmustele peaks olema võimalik reageerida, kusjuures ühe reaktsioonina tuleb alati arvestada ka võimalusega ettevõtte tegevus lõpetada. Järgnevalt on diskuteeritud selle üle, kuidas on finantsiliselt määratud pankrotimoment.

Saab öelda, et teatud ajahetkel on tegemist pankroti (ehk püsiva maksejõuetuse) situatsiooniga, kui kehtib järgnev seos:

$$(1) \max \left\{ RJ_0 + MV_0 + \sum_{t=1}^{\infty} \frac{FCF}{(1+r)^t}; LV_0 \right\} < K_0$$

kus RJ_0 – edasiseks tegevuseks mittevajalik rahajääk hindamise hetkel
 MV_0 – muude (st. mitte raha) edasiseks tegevuseks mittevajalike varade likvideerimisväärtus hindamise hetkel

$$\sum_{t=1}^{\infty} \frac{FCF}{(1+r)^t} - \text{tegevust jätkates lisanduvad vabad rahavood ettevõttele}$$

K_0 – ettevõtte kohustused hindamise hetkel

LV_0 – kõigi varade likvideerimisväärtus hindamise hetkel

Valem 1 sisu seisneb järgnevas. Ajahetkel 0 ehk pankrotisituatsiooni (püsiva maksejõuetuse) hindamise hetkel on igal ettevõttel kaks võimalust. Esimene võimalus on tegevust jätkata ning teine võimalus on kõik varad ära müüa. Kõigi varade müügi korral räägime nende likvideerimisest ning varade eest saadav raha on nende likvideerimisväärtus. Likvideerimisväärtust ei saa samastada ajahetke 0 varade turuhinnaga, sest müük võib toimuda turuhinnast madalamal tasemel. Lisaks on majandusteoreetiline aluspõhimõte, et varade pakkumise suurenedes nende hind väheneb. Teine võimalus on tegevust jätkata ning luua tulevasi vabasid rahavoogusid, kuid selleks tuleb rakendada teatav hulk ettevõtte varasid, mida pole võimalik likvideerida. Siiski on tavapärane, et ettevõtetel esineb varasid, mida saab kohe likvideerida ning seega on need ka valemis eraldi välja toodud. (Nimetatud tegevuseks mittevajalike varade likvideerimise võiks kirjeldada valemis 1 ka vabade rahavoogude koosseisus, tuues vabade rahavoogude alguse ühe perioodi võrra varasemaks ehk perioodi 0, kuid arusaadavuse mõttes on toodud valemi pikem versioon.) Tegevuse jätkamise otstarbekuse määrab see, kas suurem on tegevuse jätkamisest loodav väärtus või likvideerimisväärtus.

Valemi vasakul pool olevast kahest väärtusest suuremat tuleb võrrelda hindamise hetke kohustuste mahuga – kui see on suurem kui kohustused hindamise hetkel, siis pankrotisituatsiooni ei ole, vastasel juhul aga tuleks esitada pankrotiavaldus. Mudel on oluline just seetõttu, et ainult ettevõtte varade ja kohustuste võrdlemine mingil kindlal ajahetkel (näiteks netovarade nõue Äriseadustikust) ei anna vastust selle kohta, missuguses mahus võimaldaksid ettevõtte olemasolevad varad tulevikus täiendavat vara (vaba rahavoogu) luua. Valemis toodud tulevikus tekkiv vaba rahavoog ettevõttele võib olla nii positiivne kui ka negatiivne, viies seeläbi hindamise ajahetkel valitseva finantsituatsiooni paranemise või halvenemiseni. Hindamise ajahetke järgselt tekkiva vaba rahavoo suuruse määramine on alati seotud prognoosimisega ehk selle suuruse osas valitseb teatav määramatus. Vaba rahavoog ettevõttele koosneb nii põhitegevuse, investeerimistegevuse kui ka finantseerimistegevuse rahavoogudest.

Mudeli üks piirang on see, et kuigi tulevikus tekkivate vabade rahavoogude nüüdisväärtus koos mittevajalike varade realiseerimisega võib olla oluliselt suurem nii varade likvideerimisväärtusest kui ka hindamise hetkel olevatest kohustustest, siis kohustuste tasumise ja rahavoogude tekkimise ajal vastavust see arvesse ei võta. Selle jaoks tuleb lihtsalt lisada üks täiendava kriteerium, mis on hetkel lihtsuse mõttes ära jäetud. Silmas tuleb pidada ka seda, et valem 1 puhul on võimalik hinnata nii pankrotisituatsiooni kui ka äritegevuse jätkamise ratsionaalsust (valides arvutusteks sobiva nõutava tulunormi).

Äriseadustikus toodud netovarade näitaja hõlmab ülaltoodud valemist ainult ühe komponendi – valemi paremal poolel olevad kohustused¹. Seevastu kasutatakse netovarade näitaja arvutamiseks varade bilansilist väärtust, mis praktikas ei peegelda varade turuhinda

¹ Ei saa arvesse võtta kõiki kohustusi, näiteks sihtfinantseerimist.

(kuigi Raamatupidamiseaduse ja Hea Raamatupidamistava alusel see nii peaks olema) ega kindlasti ka tulevikus tekkivate vabade rahavoogude suurus. Samas pankrotiseaduses par. 1 toodud situatsioon, kus varasid on vähem kui kohustusi ning see situatsioon ei ole ajutine, põhimõtteliselt valemile 1 viitabki. Sama põhimõtte on näiteks toodud ka Saksamaa pankrotiseaduses.

Negatiivne netovara väljendab kahjumlikku tegutsemist, mis iseenesest ei tähenda pankrotisituatsiooni. Netovarade näitaja puhul esineb ka mõningaid täiendavaid tulevikku mittevastavusega seotud probleeme, mis tulenevad ennekõike tekkepõhisest raamatupidamisest: varasid kajastatakse nende soetusmaksumuses, amortisatsioonikulu ei vasta sageli vara väärtuse tegelikule vähenemisele (võib olla amortiseeritud kiiremini või aeglasemalt), arвете kajastamine ebatõenäoliselt laekuvate või lootusetutena pole tegelikele oludele vastav jms. Netovarade näitajat moonutab (eriti väikeettevõtete puhul) ka otsus kaasata omanikepoolset täiendavat kapitali omanike laenudena, mis on vaadeldavad muude kohustustega analoogilistena. Samas on netovarade nõuetele mittevastavuse korral ettevõttelt nende vastavusse viimise nõudmine põhjendatud, kuna netovarade mittevastavuse probleemi süvenedes väheneb oluliselt tõenäosus võlausaldajate nõudeid varasema situatsiooniga võrreldes samas suuruses rahuldada.

Seega saab ülaltoodud diskussiooni kokkuvõttes tõdeda, et teataval määral jääb määratlus, millal ettevõtte on püsivalt maksejõuetu või mitte, alati subjektiivseks, kuna see seondub oletustega (prognoosidega) tulevase äritegevuse osas. Kuna ettevõttevälisel isikul pole võimalik ettevõtte tulevast käekäiku objektiivselt prognoosida, siis on netovarade nõuete vastavuse nõudmine preventiivse eesmärgina kindlasti õigustatud, vähendades seeläbi riski, et võlausaldajate nõuded probleemide süvenedes varasemaga võrreldes väiksemas mahus rahuldatakse.

Täpsem peatüki alguses kirjeldatud põhjuste seletus järgneb alltoodud kohtulahendite analüüsi kirjeldavas osas. Pankrotisituatsioonile eelnevat finantsnäitajate dünaamikat on analüüsitud ülejäägmises osas. Maksejõuetuse põhjuste liigitamisel on ühest küljest aluseks võetud lahendites esinev kirjeldamise praktika (mida nägid pankrotihaldurid või kohus põhjusena), mida on vastavalt korrigeeritud ja täiendatud lahendis toodud maksejõuetuks muutumise kirjeldusest tuleneva informatsiooniga, teisest küljest on aga silmas peetud varasemates vastavasisulistes uuringutes kasutatud rühmitamise viise.

3. Maksejõuetuse põhjused kohtulahenditest

Peamiseks avalikult kättesaadavaks informatsiooniallikaks ettevõtete maksejõuetuse põhjuste kohta Eestis on avalikustatud kohtulahendid. Analüüsi läbiviimiseks laaditi KOLA ja KIS andmebaasidest alla kõik avalikud lahendid pankrottide kohta perioodil 2002-2009. KOLA andmebaasis esines võrreldes vastaval perioodil tehtud lahendite üldkogumiga olulisi puudujääke, seevastu KISis oli avalike lahendite esindatus märkimisväärselt parem. Kokku õnnestus eelpoolkirjeldatud viisil saada 1706 lahendit, milles maksejõuetuse põhjused olid ära toodud. Oli ka teatud hulk lahendeid, kus maksejõuetuse põhjust ei olnud üldse mainitud, kuid need on analüüsist välja jäetud ning eelnevalt toodud arv selliseid lahendeid ei sisalda. Tabel 2 annab ülevaate sellest, mis aastatel välja kuulutatud pankrotte või pankrotimenetluste raugemisi enne pankroti väljakuulutamist vastavad lahendid käsitlevad.

Tabel 2. Kasutatud kohtulahendid lahendi aasta ning tüübi (kas raugemine enne pankroti väljakuulutamist või pankroti väljakuulutamine) järgi.

Aasta	Raugemine enne pankrotti	Pankrot	Kokku
2000	0	0	0
2001	0	0	0
2002	26	44	70
2003	94	80	174
2004	70	54	124
2005	71	50	121
2006	135	67	202
2007	134	115	249
2008	211	142	353
2009	233	137	370
Kokku	974	689	1663

Ülejäänud 43 (1706-1663=43) lahendit käsitlevad ettevõtteid, mille suhtes oli pankrot enne 2000. aastat välja kuulutatud, kuid see kas rauges või lõpetati millalgi alates 2000. aastast. Järgnevalt on tabelis 3 esitatud info selle kohta, millised olid raugemiste² ja pankrottide üldarvud perioodil 2000-2009, ning tabelis 4, millise osakaalu moodustavad kasutatud andmed kõigist vastavate aastate andmetest (nii koondandmete kui ka eraldi raugemiste ja pankrottide lõikes).

Tabel 3. Pankrottide ja pankrotimenetluste raugemise arv aastatel 2000-2009 Äriregistri andmetel.³

Aasta	Raugemine	Pankrot	Kokku
2000	145	294	439
2001	193	256	449
2002	201	251	452
2003	264	242	506

² Siin ja edaspidi mõistetakse sõna „raugemine“ all pankrotimenetluse raugemist enne pankroti väljakuulutamist, st. pankrotiseaduse § 29.

³ Andmetest on elimineeritud need menetlused, mis hiljem siiski positiivse lõpplahendi leidsid.

2004	215	220	435
2005	215	196	411
2006	193	162	355
2007	158	156	314
2008	237	233	470
2009	562	538	1100
Kokku	2383	2548	4931

Kui 2000. aastate paaril esimesel aastal oli pankrotte võrreldes raugemistega rohkem, siis vaadeldava perioodi lõpu poole on trend pöördunud ning raugemisi on natuke rohkem. Eelnev ei võta muidugi arvesse raugemisi pärast pankroti väljakuulutamist kui eraldi kategooriat, millede juurdeliitmine raugemistele enne pankroti väljakuulutamist suurendaks raugemiste osakaalu veelgi. Raugemiste absoluutarvu ja osakaalu suurenemine on viide sellele, et varatute ettevõtete osakaal maksejõuetute ettevõtete kogumis on kasvanud.

Tabel 4. Kasutatud kohtulahendite osakaal tabelis 3 toodud üldkogumist.

Aasta	Raugemine	Pankrot	Kokku
2000	0%	0%	0%
2001	0%	0%	0%
2002	13%	18%	15%
2003	36%	33%	34%
2004	33%	25%	29%
2005	33%	26%	29%
2006	70%	41%	57%
2007	85%	74%	79%
2008	89%	61%	75%
2009	41%	25%	34%
2000-2009	41%	27%	34%

Andmete esindatus on väga hea ning on otseses sõltuvuses erinevatest andmebaasidest informatsiooni kättesaadavusest: KOLAst on lahendid kuni 2005. aasta lõpuni olnud palju halvemini kättesaadavad võrreldes KISiga. 2009. aasta KISi lahendite madal esindatuse tase on seletatav sellega, et osasid neid lahendeid ei olnud andmete hankimise hetkel tõenäoliselt ülesse laetud. Andmete olemasolu on täiesti piisav, kokku kolmandik kõigist lahenditest 2000-2009, samas KIS osas on see aastatel 2006-2008 koguni 71% kõikidest lahenditest. Lisaks on oluline igasuguse tulevase analüüsi osas märkida, et KISi avalikult kättesaadavad lahendid osadest maakohtutest (ennekõike Harju ja Tartu) on varjatud isikuandmetega (ettevõtte registrikood ja nimi varjatud), mistõttu on vaja kulutada väga palju aega lahendi ja ettevõtte kokkuviimiseks.

1706 kohtulahendist, milles oli ära toodud maksejõuetuse põhjus, oli selle kirjapaneku kuju äärmiselt varieeruv. Kirjeldus varieerus üksikutest märksõnadest kuni pika seletuseni, millest siiski domineeriv lähenemine oli mõnelauseline seletus. Võimalik, et ettevõtja poolse pankrotiavalduses või pankrotihalduri aruannetes on vastavaid asjaolusid mõnevõrra pikemalt lahti kirjutatud, kuid olulisemate järelduste tegemist eelnev ei takista. Juhul kui kohtulahendis sisaldus nii ettevõtja kui ka halduri poolne arvamus, siis vastuolude korral kasutati halduri arvamust.

Kuna põhjuste kirjeldused on nii lingvistiliselt kui ka sisuliselt väga erinevad, siis otstarbekuse kaalutlusel grupeeriti need järgnevalt kirjeldatud põhjusteks. Vastasel juhul tekiks niivõrd suur arv erinevaid grupe, mis ei võimaldaks korrektset statistilist analüüsi. Lisaks vastavate põhjuste äratoomisele on neid kommenteeritud ka sisuliselt, näiteks kas vastav põhjus saab olla põhjus või on hoopis mingi põhjuse tulemus. Lisaks on ära märgitud ka see, kas ettevõtete finantsandmed võimaldavad vastavaid põhjuseid modelleerida – töö järgnevas 4. peatükis on seda ka mitmete põhjuste näitel tehtud.

1. Riskid

Vastava põhjuse all on lahendites mainitud liigset või põhjendamatu riskide võtmist, aga ka nende ebaõiget hindamist. Iseseisvana vastav põhjus väga sisukas ei ole ning võib väljenduda ükskõik millises spetsiifilises sündmuses, mis pankrotini viis. Samas on see ühene viide sellele, et ettevõtte juhtorganite tegevus on olnud põhjendamatu riskialdis või riskidega mitteamestav. Esitatud finantsaruannete põhjal ei ole hilisema töö käigus liigset riskeerimist võimalik modelleerida.

2. Liialt väike omakapital

Vastava põhjuse all on lahendites silmas peetud kas liiga väikest omakapitali äriplaani elluviimiseks või liiga suurt võõrkapitali osakaalu (liiga suur finantsvõimendus). Näiteks ei suutnud ettevõtte teenindada laene, ettevõttesse oldi investeeritud liiga vähe, puudusid reservid jms. Esitatud finantsaruannete põhjal on hilisema töö käigus võimalik puuduliku omakapitaliga seonduvat modelleerida.

3. Kahjumlik tegutsemine

Vastava põhjuse all on lahendites mõeldud ettevõtte suutmatust oma äriprotsesse nii üles ehitada või reorganiseerida, et oleks tagatud kasumlik tegutsemine. Esitatud finantsaruannete põhjal on hilisema töö käigus võimalik kahjumliku tegutsemisega seonduvat modelleerida. Märkusena tuleb siinkohal lisada, et kuigi kahjumlik tegutsemine on maksejõuetuse põhjusena levinud, siis vastava näitaja tekkepõhisusest tulenevalt oleks otstarbekam hinnata hoopis põhitegevuse vaba rahavoo loomise võimet. Olulisem küsimus on see, et kahjumlikku tegutsemist ei ole päris korrektne vaadelda maksejõuetuse põhjusena, sest selle tingivad omakorda muud asjaolud.

4. Koostööpartnerite tegevus

Vastava põhjuse all on lahendites mõeldud koostööpartnerite tegevust kui maksejõuetuse põhjust – ennekõike järsk tellimuste vähendamine või lõpetamine. Silmas on peetud peamiselt kliente kui koostööpartnereid, kuid osad lahendid viitavad ka tarnijatele. Teisisõnu viitab see põhjus liigsele orienteeritusele ühele konkreetsele kliendile või tarnijale. Esitatud finantsaruannete põhjal ei ole hilisema töö käigus võimalik koostööpartneritega seonduvat modelleerida.

5. Debitoorne võlgnevus

Vastava põhjuse korral on lahendites mõeldud ühe või enama kliendi võlgu jäämist kui maksejõuetuse peamist põhjust. Paljudel juhtudel on tegemist liigse riskeerimisega suure koguse kauba või teenuse tagatiseta tarnimises (ka ammustele koostööpartneritele). Mõnedel juhtudel on debitoorne võlg esile kutsunud ka nn ettevõtete ahelpankroti, kus ühe ettevõtte pankrotistumine põhjustab tarneahelas rohkem kui ühe täiendava ettevõtte pankroti. Esitatud finantsaruannete põhjal on hilisema töö käigus võimalik debitoorse võlgnevusega seonduvat modelleerida.

6. Juhtimisprobleemid

Vastava põhjuse korral on lahendites mõeldud ebapädevat, suutmatut ja/või puudulikku ettevõtte juhtimist. Paljudel juhtudel on tuvastatud, et juhtkond on teinud äriprotsessides põhjendamatuid ja süstemaatilisi valearvestusi. Siinkohal ei ole mõeldud pankrotiavalduse mitteõigeaegse esitamise kohustuse rikkumist. Vastav põhjus hõlmab enda alla väga palju teisi põhjuseid, kuid selle väljatoomisega on soovitud eriti rõhutada juhtimiskvaliteediga seonduvaid probleeme. Esitatud finantsaruannete põhjal ei ole hilisema töö käigus võimalik juhtimisega seonduvat modelleerida, v.a. seda kas ettevõtte on registrile jätnud majandusaasta aruandeid esitamata, mis on ka maksejõuetute ettevõtete puhul sagedaseks probleemiks.

7. Ettevõtte tegevus lõppenud

Vastava põhjuse all on mõeldud seda, et pankroti väljakuulutamise hetkel või menetluse raugemise hetkel on ettevõtte tegevus olnud juba pikemat aega lõpetatud. Vastav põhjus on esindatud väga paljude selliste ettevõtete puhul, mille staatus pankrotimenetluse algatamise hetkel on „likvideerimisel“. Paljudel juhtudel tähendab vastav põhjus seda, et võlgades ettevõttega ei võeta midagi ette ning tulevikus sõltub juba võlausaldajate huvist, kas pankrotimenetlus algatatakse või mitte. Samas ei saa välistada ka seda, et tegevus lõpetati minevikus edasiste kahjude vältimiseks. Esitatud finantsaruannete põhjal on hilisema töö käigus võimalik tegevuse lõpetamise aega modelleerida.

8. Konkurentsituatsioon

Vastava põhjuse all on mõeldud konkurentsituatsiooni muutust turul, mis seisneb näiteks uute konkurentide turuletulekus, olemasolevate konkurentide tegevuse muutuses, mõningatel juhtudel ka konkurentsieelise kadumises. Konkurentsituatsiooni muutus on ennekõike seotud teiste pakkujate poolse tegevusega. Esitatud finantsaruannete põhjal ei ole hilisema töö käigus võimalik konkurentsituatsiooni puudutavat otseselt modelleerida, sest ettevõtjate poolt antud EMTAK koodid ei võimalda üheselt välja selgitada, kes olid konkreetse ettevõtte konkurendid.

9. Finantseerimisvõimaluse puudumine

Vastava põhjuse all on mõeldud omanike poolset võimetust ettevõttesse investeerida või rahastamisvõimalusi leida, mis on omakorda põhjustanud maksejõuetuse. Esitatud finantsaruannete põhjal ei ole hilisema töö käigus võimalik vastava põhjusega seonduvat modelleerida.

10. Tütaretevõtte ebaõnnestumine

Vastava põhjuse all on mõeldud seda, et tütaretevõtte maksejõuetus on tinginud ka emaettevõtte maksejõuetuse. Vastavat põhjust oleks võimalik finantsaruannete põhjal modelleerida, kuid selle väga väikese esindatuse tõttu ei ole seda otstarbekas teha.

11. Ebaõnnestunud investeeringud

Vastava põhjuse all on mõeldud ettevõtte mittekasumlikku rahapaigutust aktivatesse, kusjuures tegemist võib olla nii finantsinvesteeringutega kui ka materiaalse põhivaraga. Finantsinvesteeringute puhul on mõeldud ebaõnnestunud aktsia- või võlakirja-investeeringuid, aga ka probleemseid väljastatud laene. Materiaalse põhivara puhul on mõeldud nii selle liiga kallist sisseostuhinda, moraalset vananemist ja/või ebapiisavat tootmisvõimsust. Esitatud finantsaruannete põhjal on hilisema töö käigus võimalik vastava põhjusega seonduvat osaliselt modelleerida.

12. Muutused turul

Vastava põhjuse all on mõeldud muudatusi turul, kus maksejõuetuks muutunud ettevõtete tegutses. Muudatuste all nähti ennekõike nõudluse vähenemist ettevõtte toodangu järele, mis omakorda võis olla tingitud üldisest ostujõu vähenemisest, toodete moraalset vananemisest, klientide huvide muutustest vms. Paljudel juhtudel on vastav põhjus jäänud lahendites lihtsalt märksõna „turul toimunud muutused“ kujule ning seda pole pikemalt lahti kirjutatud. Eelnevast tulenevalt ei ole välistatud, et mõningatel juhtudel võib vastav statistika sisaldada ka pakkumispoolel toimunud muudatusi (st. konkurentide tegevuse mõju). Kuigi nõudluse vähenemise üheks indikaatoriks on müügitulu vähenemine, siis modelleerimiseks pole see sobilik, kuna müügitulu vähenemisel omavad rolli ka teised muutujad.

13. Ebaõnnestunud äriplaani

Vastava põhjuse all on silmas peetud ettevõtte planeeritud tegevuse läbikukkumist. Tegemist on üsna laia põhjusega, st. äriplaani ebaõnnestumise tingivad ennekõike muud nimetatud põhjused. Oluline on siinkohal mainida, et ettevõtte äriplaneerimise puudumine kui põhjus kajastub juhtimisprobleemide all. Kuigi väga paljudes lahendites räägitakse ebaõnnestunud äriplaani, siis töö koostaja kahtleb, kas selline dokument kirjalikult on olemas olnud ning pigem on tegemist ettevõtjate jutustuste põhjal võetud seisukohaga. Vastavat põhjust finantsaruannete põhjal modelleerida ei ole võimalik.

14. Regulatsiooni muutus

Vastava põhjuse all on mõeldud mingi riikliku või kohaliku omavalitsuse regulatsiooni muutust, millega ei osatud või ei suudetud arvestada. Näiteks võib see tähendada karmimaid nõudeid toitlustusasutustele, maksuseaduse muudatusi vms. Vastavat põhjust finantsaruannete põhjal modelleerida ei ole võimalik.

15. Sisendhindade kasv

Vastav põhjus tähendab ettevõtte tootmiseks või teenuse osutamiseks vajalike sisendite hindade järsku kasvu kas Eestis või maailmaturul. Näiteks võib selle all olla silmas peetud kiire majanduskasvu tingimustes kasvanud palkasid ja materjalihindasid. Kulude kasvu on võimalik finantsaruannete põhjal modelleerida.

16. Ebakvaliteetne toodang

Vastava põhjuse all on mõeldud seda, et ettevõtte poolt pakutud teenus või toodetud toode ei olnud kliendi hinnangul piisavalt kvaliteetne, mille tulemusel jäi müük toimumata või osa/kõik raha saamata. Vastavat põhjust ei ole võimalik finantsaruannete põhjal modelleerida.

17. Mingi konkreetne sündmus

Vastava põhjuse all on silmas peetud seda, et maksejõuetuse tingis mingi konkreetne sündmus. Lisaks lk 12 mainitud sündmustele saab ära tuua veel terve rea asjaolusid, näiteks rendilepingu ülesütlemist, antud käendust või garantiid, kohtuvaidlust, vaidlusi EMTAga jne. Vastavat põhjust ei ole võimalik finantsaruannete põhjal modelleerida.

18. Kuriteotunnustega tegu

Vastava põhjuse all on ennekõike mõeldud seda, et haldur on leidnud ettevõtjate tegevuses kuriteotunnustega asjaolusid. Oluline on siinkohal märkida, et enamikel juhtudel (kuigi on erandeid) ei ole tegemist süüdimõistva kohtuotsusega. Teise väga olulise asjaoluna on vajalik rõhutada, et siia alla ei kuulu sellised kuriteotunnustega teod, nagu näiteks pankrotiavalduse esitamiseiga hilinemine või netovarade nõuetele mittevastavuse korral koosoleku kokkukutsumata jätmine. Tegemist on muude kuriteotunnustega, ennekõike siis järgnevad: võimalik maksupettus, raha omastamine (näiteks ei anta haldurile üle kassat), küsitava majandusliku sisuga kanded, „tankisti“ kasutamine jms. Vastavat põhjust ei ole võimalik finantsaruannete põhjal modelleerida.

19. Muud põhjused

Vastava muutuja all on mõeldud seda, et kui lahendis ei ole täpsemat põhjust välja toodud, vaid on piiratud pankrotiseaduses antud maksejõuetuse kirjeldusega „muu asjaolu“.

20. Üldine majanduslangus (majanduskriis)

Vastava põhjuse all on silmas peetud seda, et maksejõuetust initsieeriva asjaoluna on nimetatud üleüldist majanduslangust kas Eestis või maailmas. Kuigi vastav põhjus on ära toodud, ei ole sellel eriti tõsiseltvõetavat sisu ning see peaks olema konkreetsemalt kaetud muude põhjustega.

Lisaks on välja toodud need juhtumid, kus on mainitud ettevõtte dokumentide puudumist. Eelnevast on enamikel juhtudel ka tulenenud kas põhjuste kajastamata jätmine, nende oletuslik või osaline äratoomine.

Järgnev käsitus toob ära ülaltoodud põhjuste statistika ning selle kommentaarid. Enamikes lahendites ei ole piirdutud ühe põhjuse väljatoomisega, vaid on kajastatud vähemalt kaks põhjust. Otsest vastuolu nende vahel ei pruugi olla, kuid olulisem küsimus seisneb selles, milline põhjus siis lõplikult maksejõuetuse tingis. Teisisõnu võib maksejõuetuks muutumise protsess olla alanud ühest konkreetsest põhjusest, kuid seejärel on ettevõttel olnud võimalusi reageerimiseks ning reageerimata jätmine on esile kutsunud uusi põhjuseid, mis on lõplikult maksejõuetuse tinginud.

Näiteks on maksejõuetusega sageli kaasnenud pikaajaline kahjumlik tegutsemine, kuid kahjumliku tegutsemise võib omakorda tingida juhtkonna suutmatus leida täiendavaid kliente või tegevusprotsessi kasumlikuks muuta, pidev sisendhindade tõus, klientide huvi kadumine toodangu vastu, konkurentide turuletulek jne. Seega alati on vajalik asju vaadata kogumis, st. ahela eelnev osa tingib järgmise.

Tabel 5. Maksejõuetuse põhjused kohtulahenditest.

Maksejõuetuse aasta	Riskid	Liialt väike omakapital	Kahjumlik tegutsemine	Kuriteotunnustega tegu	Muud põhjused	Koostööpartnerite tegevus	Debitoorne võlgnevus	Juhtimisprobleemid	Ettevõtte tegevus lõppenud	Konkurentsituatsioon	Finantseerimisvõimaluste puudumine	Tütarettevõtte ebaõnnestumine	Ebaõnnestunud investeeringud	Muutused turul	Ebaõnnestunud äriplaan	Regulatsiooni muutus	Mingi konkreetne sündmus	Sisendhindade kasv	Ebakvaliteetne toodang	Üldine majanduskriis	Dokumentide puudumine
kokku	79	134	333	185	80	191	155	339	193	299	157	19	74	449	212	42	282	137	61	75	124
osakaal kasutatud lahenditest	5%	8%	20%	11%	5%	11%	9%	20%	11%	18%	9%	1%	4%	26%	12%	2%	17%	8%	4%	4%	7%
enne 2000	2	3	7	1	7	1	2	8	4	8	4	1	1	4	4	4	5	2	2	0	3
2000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2001	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2002	6	5	25	9	1	6	11	15	10	13	7	1	2	22	14	2	7	2	0	0	13
2003	11	15	44	19	2	23	9	25	26	31	19	4	11	33	18	8	22	9	5	2	13
2004	5	11	21	16	2	14	10	23	11	19	20	3	9	30	15	6	18	7	6	2	12
2005	3	12	21	18	4	11	15	18	31	24	15	0	4	25	12	4	15	10	2	0	19
2006	3	12	43	13	7	26	13	24	23	46	12	2	9	32	22	2	39	16	9	0	12
2007	7	14	39	29	18	25	30	51	21	55	20	1	16	46	30	7	47	24	13	2	9
2008	21	30	58	39	17	45	24	79	28	60	25	5	14	93	45	5	56	33	13	11	18
2009	21	32	75	41	22	40	41	96	39	43	35	2	8	164	52	4	73	34	11	58	25

Tabel 6. Maksejõuetuse põhjused kohtulahenditest pankrotimenetluse raugemise korral.

Maksejõuetuse aasta	Riskid	Liialt väike omakapital	Kahjumlik tegutse-mine	Kuriteotunnustega tegu	Muud põhjused	Koostööpartnerite tegevus	Debitoorne võlgnevus	Juhtimisprobleemid	Ettevõtte tegevus lõppenu	Konkurentsituatsioon	Finantseerimisvõimaluste puudumine	Tütarettevõtte ebaõnnestumine	Ebaõnnestunud investeeringud	Muutused turul	Ebaõnnestunud äriplaan	Regulatsiooni muutus	Mingi konkreetne sündmus	Sisendhindade kasv	Ebakvaliteetne toodang	Üldine majanduskriis	Dokumentide puudumine
2000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2001	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2002	3	2	13	4	0	1	0	4	2	4	4	0	0	9	5	0	3	0	0	0	4
2003	4	3	27	9	0	15	6	8	16	16	9	3	5	16	5	4	12	4	0	1	8
2004	3	7	10	4	1	5	5	11	8	9	9	3	4	16	7	1	9	2	3	2	12
2005	1	3	11	14	2	7	9	9	17	16	7	0	2	15	5	2	10	5	1	0	11
2006	2	8	36	7	4	17	8	11	17	35	9	1	4	21	17	1	23	10	7	0	9
2007	4	6	24	13	8	14	21	30	14	33	17	0	11	24	13	3	22	18	4	0	5
2008	16	17	35	20	1	22	16	45	21	38	18	3	11	53	26	2	38	18	11	8	12
2009	21	19	59	28	9	32	37	67	29	32	19	2	9	126	37	5	47	23	8	45	24

Tabel 7. Maksejõuetuse põhjused kohtulahenditest pankroti väljakuulutamise korral.

Maksejõuetuse aasta	Riskid	Lialt väike omakapital	Kahjumlik tegutse-mine	Kuriteotunnustega tegu	Muud põhjused	Koostööpartnerite tegevus	Debitoorne võlgnevus	Juhtimisprobleemid	Ettevõtte tegevus lõppenud	Konkurentsituatsioon	Finantseerimisvõimaluste puudumine	Tütarettevõtte ebaõnnestumine	Ebaõnnestunud investeringud	Muutused turul	Ebaõnnestunud äriplaan	Regulatsiooni muutus	Mingi konkreetne sündmus	Sisendhindade kasv	Ebakvaliteetne toodang	Üldine majanduskriis	Dokumentide puudumine
2000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2001	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2002	3	3	12	5	1	5	11	11	8	9	3	1	2	13	9	2	4	2	0	0	9
2003	7	12	17	10	2	8	3	17	10	15	10	1	6	17	13	4	10	5	5	1	5
2004	2	4	11	12	1	9	5	12	3	10	11	0	5	14	8	5	9	5	3	0	0
2005	2	9	10	4	2	4	6	9	14	8	8	0	2	10	7	2	5	5	1	0	8
2006	1	4	7	6	3	9	5	13	6	11	3	1	5	11	5	1	16	6	2	0	3
2007	3	8	15	16	10	11	9	21	7	22	3	1	5	22	17	4	25	6	9	2	4
2008	5	13	23	19	16	23	8	34	7	22	7	2	3	40	19	3	18	15	2	3	6
2009	3	16	28	18	14	13	15	40	18	20	19	1	1	51	24	1	30	13	3	13	10

Levinuimaks põhjuseks on turul toimunud muudatused, mida on mainitud 26% lahendites. Sellele järgnevad kahjumlik tegutsemine ning juhtimisprobleemid, mis on mõlemad esindatud 20% juhtudest. Kõrge esinemissagedusega on veel konkurentsituatsiooni muutumine (18%) ning maksejõuetus mingi sündmuse tagajärjel (17%). Ülejäänud põhjused on väiksema esindatusega, kusjuures kõige vähem on mainitud tütarettevõtte ebaõnnestumisest tulenevat pankrotti – ainult 1% juhtudest.

Oluliste aspektidena tuleb kindlasti rõhutada järgnevaid. Dokumente ei ole esitatud 7% kasutada olnud lahenditest, mille põhjuseks on kas juhatuse liikmete ükskõiksus pankrotimenetluse suhtes, soovimatus dokumente esitada (aga ka nende tahtlik varjamine või hävitamine) või üldine korralagedus raamatupidamises (näiteks osade või kõikide dokumentide puudumine). Ligi kümnendikul (11%) juhtudel vaadeldud lahenditest on ettevõtte tegevus juba tükk aega tagasi lõppenud, mis tähendab pankrotiavalduse esitamisega väga pikaajast viivitamist – loodetakse tõenäoliselt sellele, et ükski võlausaldaja menetlusest ei huvitu. Liigsele suunitlusele konkreetsetele koostöösuhetele viitab partneritega seotud probleemide nimetamine maksejõuetuse põhjustena 11% juhtudest. Osaliselt võib liigsele orienteeritusele üksikutele koostöösuhetele viidata ka laekumata debitoorne võlg maksejõuetuse põhjusena (9% juhtudest), kuid samas on see ka ilmne viide puudulikust debitoorse võla juhtimisest. Üle kümnendiku (11%) juhtudest on nimetatud kuriteo tunnustega tegu (osades lahendites olemas ka süüdimõistev kohtuotsus) – vastavaid kuritegusid on kommenteeritud täpsemalt lk 20.

Paljudel juhtudel on põhjusena toodud rohkem kui üks muutuja. Ühe pankrotipõhjusega lahendeid oli 36%, kahe pankrotipõhjusega lahendeid 34% ning rohkemate põhjustega lahendeid juba vähem. Eelneva kohta annab ülevaate tabel 8.

Tabel 8. Maksejõuetuse põhjuste arv lahendites.

Põhjuste arv	Vastavate lahendite arv
1	605
2	576
3	321
4	107
5	52
6	12
7	1
8	0
9	1

Keskmiseks põhjuste arvuks lahendi kohta on kaks põhjust ning erinevad aastad keskmise põhjuste arvu osas ei erine (vahemik 1,9 kuni 2,2 põhjust). Nii kasutatud lahendite üldkogumi kui ka kõikide aastate lõikes eraldi vaadelduna on mediaanväärtuseks kaks põhjust. Märkimisväärset erinevust ei ole ka pankrotimenetluste raugemiste ega pankrottide väljakuulutamise lahendites toodud põhjuste arvus.

Kui vaadelda neid kohtulahendeid, kus on toodud ainult üks põhjus, siis need lahendid, mille põhjus moodustab üle kümne protsendi juhtudest, on kuriteotunnustega tegu, ettevõtte

tegevuse lõppemine või pankrotistumine mingi konkreetse sündmuse tagajärjel. Eelnevat iseloomustab ka järgnev tabel 9.

Tabel 9. Põhjuste esinemissagedused sellistes lahendites, kus on toodud ainult üks põhjus.

Põhjus	Lahendite arv
Riskid	5
Liialt väike omakapital	8
Kahjumlik tegutsemine	53
Kuriteotunnustega tegu	85
Muud põhjused	53
Koostööpartnerite tegevus	34
Debitoorne võlgnevus	27
Juhtimisprobleemid	53
Ettevõtte tegevus lõppenud	76
Konkurentsituatsioon	37
Finantseerimisvõimaluse puudumine	8
Tütarettevõtte ebaõnnestumine	6
Ebaõnnestunud investeeringud	5
Muutused turul	42
Ebaõnnestunud äriplaan	24
Regulatsiooni muutus	2
Mingi konkreetne sündmus	70
Sisendhindade kasv	12
Ebakvaliteetne toodang	4
Üldine majanduskriis	1
Kokku	605

Vastavad esinemissagedused on ka loogilised:

- a) ettevõtte tegevuse lõppemise korral tükk aega tagasi ei hakata täiendavalt põhjuseid uurima,
- b) kuriteotunnustega teo puhul loetakse põhjuseks vastavat tegu,
- c) mingi konkreetse sündmuse põhjal jäetakse muud võimalikud asjaolud tagaplaanile.

Kahe põhjuse väljatoomisel on käsitletud neid, mille puhul on kogumis (576 ettevõtet) üle kümne juhtumi. Nendeks on vastavalt:

1. Liialt väike omakapital ja kahjumlik tegutsemine – 23 korda
2. Kahjumlik tegutsemine ja muutused konkurentsituatsioonis – 21 korda
3. Kahjumlik tegutsemine ja muutused turul – 31 korda
4. Kahjumlik tegutsemine ja mingi konkreetne sündmus – 11 korda
5. Kuriteotunnustega tegu ning ettevõtte tegevus lõppenud – 11 korda
6. Koostööpartnerite tegevus ja muutused turul – 18 korda
7. Juhtimisprobleemid ja ettevõtte tegevus lõppenud – 14 korda
8. Juhtimisprobleemid ja muutused turul – 11 korda
9. Juhtimisprobleemid ja ebaõnnestunud äriplaan – 13 korda

10. Juhtimisprobleemid ja mingi konkreetne sündmus – 17 korda
11. Muutused konkurentsituatsioonis ja muutused turul – 25 korda
12. Muutused konkurentsituatsioonis ja ebaõnnestunud äriplaan – 11 korda
13. Muutused turul ja üldine majanduskriis – 16 korda

Kokkuvõttes saab maksejõuetusjuhtumite kohtulahendeid analüüsides tõdeda järgnevat. Vaadeldud juhtumites domineerivad maksejõuetuse pikaajalisema kujunemisega seotud tunnused. Pankrotistumist mingi konkreetse (ettenägematu) sündmuse tulemusel on nimetatud 17% juhtudel, mis haakub teiste riikide uuringutega, milles 80%-90% juhtudest peetakse põhjuseks ebapädevat juhtimist (st. mitte ettenägematud sündmused, millele oleks juhatuse pidanud olema võimeline reageerima). Kõigi teiste juhtumite puhul, kus põhjuseks on olnud muud tunnused, ei saa üheselt väita, et oskusliku juhtimisega oleks olnud võimalik pankrotti vältida, kuid samas on kindel see, et oskuslik juhtimine oleks vastavate juhtumite korral aidanud vähendada kreditoride kahjusid. Ebaoskuslikku juhtimist iseloomustava tüüpprobleemina tuuakse lahendites ära ka äriplaani puudumist või selle puudulikkuse taset, aga ka puudulikkuse finantsarvestust. Konkurentsivõimetute ettevõtete kadumine turult on paratamatus, kuid iseküsimus on see, kas see on toimunud kõigi osapoolte huvisid parimal viisil arvesse võttes. Pankrotiavalduse esitamisega venitamine vähendab tavaliselt kreditoride võimalusi oma nõuete rahuldamiseks ning sisuliselt maksejõuetu ettevõtte tegutsemine turul moonutab ka konkurentsituatsiooni. Lisaks on 11% lahenditest nimetatud ettevõtte tegevuse lõppu kaua aega tagasi (tavaliselt likvideeritava ettevõtte pankrot), mis näitab, et pankrotiavalduse esitamisega on hilinetud isegi aastaid. Seega on tulevastes pankrotimenetlustes halduril ja kohtul oluline pöörata suuremat tähelepanu sellele, kas pankrotiavaldus on esitatud õigeaegselt või mitte, sest põhjuste analüüs viitab selle esitamisega hilinemisele.

Pankrotistumiste põhjuste ja pankrotiavalduse õigeaegse esitamise uurimist takistab sageli ettevõtte varatus – 48% perioodi 2000-2009 pankrotijuhtumitest raugneb enne pankroti väljakuulutamist, millele lisanduvad raugemised pankroti väljakuulutamise järgselt. Finantsressursside puudumisel või nende olulise piiratuse korral pankrotiprotsessis pole halduritel võimalik läbi viia põhjalikku analüüsi ning muuhulgas tegeleda ka näiteks varade tagasivõitmisega pankrotivarasse. See võib omakorda viia situatsioonini, kus ettevõtjate jaoks on kasulik olukord, kus pankrotimenetluse alustamisel oleks varade maht võimalikult väike.

Vaadeldud lahenditest moodustavad erijuhu kaks tunnuste gruppi: 11% kuriteotunnustega tegu ning 7% dokumentide puudumine. Eelnevalt nimetatud tunnused esinevad ka sageli koos. Vastavad aspektid viitavad vajadusele pankrotimenetluses hoolikamalt jälgida varasemalt toimunud tehinguid, selgitamiseks välja võimalikku õigusvastast tegevust. Dokumentide puudumine võimaldab ettevõtjal saavutada olukorra, kus pankrotimenetluse läbiviimine on kas väga keeruline või võimatu, sest varadest ja kohustustest ülevaate saamiseks tuleks halduril teha ära tohutu töö, mis menetluse jaoks mõeldud ressursside piires pole võimalik.

4. Maksejõuetute ettevõtete finantsnäitajate dünaamika

Tulenevalt kohtulahendites viidatud põhjustest on järgnevalt analüüsitud maksejõuetute ettevõtete erinevate finantsnäitajate kujunemist pankrotieelses situatsioonis. Töös leiab käsitlemist järgnevate muutujate kirjeldav statistika: ettevõtete eluaeg; netovarade dünaamika; müügitulude, kulude ja kasumi dünaamika. Kuna ettevõtete finantsandmete kohta oli kasutada maksejõuetute⁴ ettevõtete üldkogum alates 2000. aastast, siis kõik järgnevad analüüsid on märkimisväärselt laiapõhjalisemad kui kohtulahenditel põhinev analüüs. Samas tuleb rõhutada asjaolu, et kuna maksejõuetute ettevõtete puhul on tavapärane majandusaasta aruannete mitteesitamine, siis mõnede ettevõtete kohta Äriregistris andmed puuduvad. Pankrotiaastale eelneva aasta kohta ei esitata aruannet ühest küljest seetõttu, et kui pankrotistumine või raugemine toimub esimesel poolaastal, siis pankrotihalduril ei pruugi selleks olla rahalisi vahendeid. Teisalt esineb väga palju neid juhtumeid, kus isegi teises poolaastas pankrotistudes aruannet ei esitata – ka siin võib põhjuseks olla rahaliste vahendite puudumine, kuid samas ka ettevõtja poolne ükskõiksus pankrotieelses situatsioonis. Lisaks pankrotiaastale eelneva aasta aruande puudumisele esineb väga palju selliseid situatsioone, kus pankrotiaastale üleelneva aasta või isegi kogu ettevõtte tegevusaja kohta aruanded puuduvad – selline trend on oluliselt problemaatilisem võrreldes pankrotiaastale eelneva aasta aruande mitteesitamisega.

Ettevõtete eluaeg

Tabel 10 annab ülevaate ettevõtete eluigadest, kelle suhtes on pankrot väljakuulutatud või on see lõppenud raugemisega. Esimeses tulbas on toodud aasta, millal pankrot välja kuulutati või menetlus lõppes raugemisega pankrotti välja kuulutamata. Eluaeg mõeldakse aega ettevõtte asutamisest kuni menetlustoimingu tegemiseni (st. pankroti välja kuulutamine või menetluse raugemine pankrotti välja kuulutamata). Tabelis 10 toodud andmed on nende ettevõtete kohta, kelle kohta on hilisemaks analüüsiks olemas finantsandmed.

Tabel 10. Maksejõuetute ettevõtete eluiga.

Maksejõuetuse aasta	Ettevõtete arv	Keskmine	Mediaan	Miinumum	Maksimum
2000	176	6,2	6,4	1,02	10,48
2001	305	6,6	7,1	1,06	11,54
2002	358	6,4	6,1	1,14	12,72
2003	395	6,8	6,2	1,26	13,45
2004	361	7,0	6,3	1,56	14,05
2005	331	7,6	7,2	0,82	15,27
2006	298	7,6	6,8	0,53	15,09
2007	275	7,4	6,5	1,56	17,47
2008	414	7,0	5,5	1,24	18,61

⁴ Siin ja edaspidi on maksejõuetu ettevõtte all mõeldud nii pankrotistumisi kui ka pankrotimenetluse lõpetamisi raugemise tõttu enne pankroti väljakuulutamist.

2009	999	7,3	5,9	0,81	19,36
Kokku	3912	7,1	6,4	0,53	19,36

Nagu tabelist 10 näha, siis vaadeldava perioodi lõikes ei ole ettevõtete eluigades märkimisväärseid erisusi, mistõttu ei ole võimalik öelda, et 2000. aastate alguses või lõpus pankrotistunud ettevõtete eluead oleksid pikemad olnud. Järgnevalt on vaadeldud kas esineb erisusi maksejõuetute aktsiaseltside ja osaühingute elueas.

Tabel 11. Maksejõuetute aktsiaseltside ja osaühingute eluead.

Ettevõtluvorm	Ettevõtete arv	Keskmine	Mediaan	Miinum	Maksimum
OÜ	3218	6,56	5,72	0,53	18,90
AS	694	9,33	9,24	1,38	19,36
Kokku	3912	7,05	6,36	0,53	19,36

Tabelist 11 järeldub, et maksejõuetute aktsiaseltside eluiga on olnud võrreldes osaühingutega oluliselt pikem. Suuresti tuleneb see asjaolust, et aktsiaselts oli levinud äriühingu vormiks 1990. aastatel ning maksejõuetusjuhtumid ongi sageli seotud 1990. aastatel asutatud aktsiaseltsidega. Aktsiaseltsi kui ettevõtluvormi ebapopulaarsusele 2000. aastate lõpus viitab ka Äriregistri statistika, millest on näha selget aktsiaseltside arvu vähenemist, seda isegi kiire majanduskasvu tingimustes. Ettevõtete maksejõuetuse kontekstis on aktsiaseltside vähenemine negatiivne trend, sest osaühingute miinumkapitali nõue on kümme korda väiksem, mistõttu ettevõtlusega alustamisel on omakapitali vähem. Lisaks sellele on levinud juba asutatud ettevõtete ost, mille puhul deklareeritakse osakapitali üleandmist sularahas – tegelikult sellist tehingut ei toimu ning sisuliselt saadakse omanikuks ilma kapitali sisse makseta. Omanikepoolset vastutust vähendab ka see, et täiendavad omanike finantsvahendid kaasatakse sageli ettevõttesse omanikepoolsete (või seotud isikute) laenudena, mitte aga osa- või aktsiakapitali suurendamise teel.

Maksejõuetute ettevõtete netovarad

Üheks oluliseks näitajaks maksejõuetute ettevõtete puhul on netovarad, sest akumulieruva kahjumi tingimustes pole ettevõttel võimalik pikka aega tegutseda. Tabelid 12 ja 13 näitavad nende maksejõuetute ettevõtete (osaühingud ja aktsiaseltsid eraldi) osakaalu kõigist maksejõuetutest ettevõtetest, mille netovarad nõuetele ei vastanud.

Tabel 12. Maksejõuetute osaühingute netovarade nõuetele mittevastavus.

Maksejõuetuse aasta	Maksejõuetuse aastale eelnenu aast	Maksejõuetuse aastale üle-eelnenu aast	Maksejõuetuse aastale üle-üle-eelnenu aast
2001	78%		
2002	74%	56%	
2003	63%	53%	42%
2004	77%	46%	46%

2005	78%	48%	37%
2006	77%	44%	34%
2007	68%	36%	30%
2008	68%	39%	26%
2009	64%	28%	20%
Kokku	70%	40%	30%

Tabel 13. Maksejõuetute aktsiaseltside netovarade nõuetele mittevastavus.

Maksejõuetuse aasta	Maksejõuetuse aastale eelnenud aasta	Maksejõuetuse aastale üle-eelnenud aasta	Maksejõuetuse aastale üle-eelnenud aasta
2001	72%		
2002	69%	46%	
2003	67%	48%	36%
2004	59%	42%	28%
2005	80%	40%	35%
2006	29%	27%	29%
2007	63%	50%	27%
2008	78%	55%	31%
2009	42%	17%	10%
Kokku	64%	40%	27%

Tabelid 12 ja 13 viitavad sellele, et maksejõuetuse väljakuulutamise aastale eelnenud aastal on netovarade mittevastavuse probleem väga tõsine – nõuetele mittevastavad on sõltuvalt aastast kuni 80% ettevõtetest. Probleem on oluline ka varasematel aastatel. Samas võivad ettevõtete bilansis varad olla ülehinnatud, mis probleemi veelgi süvendaks. Eelnevast võib järeldada, et netovarade nõuetele vastavuse operatiivsem kontroll ning nõuete rikkumisele kiire reageerimine mõjutaks olulist osa maksejõuetutest ettevõtetest.

Tabel 14 näitab maksejõuetute osahingute netovarade mediaanväärtusi⁵ aastatel 2001-2010. Tabel on täienduseks tabelites 12 ja 13 esitatud informatsioonile.

Tabel 14. Netovarade mediaanväärtused osahingute puhul maksejõuetuse väljakuulutamise aastale eelnevatel aastatel.

Maksejõuetuse aasta	Pankrotiaastale eelnenud aasta netovara	Pankrotiaastale üle-eelnenud aasta netovara	Pankrotiaastale üle-eelnenud aasta netovara
2001	-96885		
2002	-133502	26040	
2003	-103490	28301	46725
2004	-111839	41538	42369
2005	-147004	40981	63328
2006	-160927	41514	61507

⁵ Netovarade mediaani leidmiseks on arvutustes kasutatud ettevõtete netovarade väärtused järjestatud vähimast suurimani ning mediaan on konkreetse arvurea keskel asuv arv. Kui vastav näitaja on väiksem kui 40000 krooni, siis sellisel juhul on vähemalt poolte konkreetse aasta ettevõtete netovarad nõuetele mittevastavad.

2007	-118349	55327	81265
2008	-152849	67000	109479
2009	-128318	155141	264809
Kokku	-133649	58011	104292

Netovarade mittevastavuse puhul tuleb käsitleda ka seda, kui paljudel mittepankrotistunud ettevõtetest on need nõuetele mittevastavad ning paljudel negatiivsed. Tabel 15 toob ära nende osaühingute osakaalud kõigist osaühingutest, kellel on netovarad nõuetele mittevastavad või negatiivsed konkreetsel aastal, lisaks kaks ja kolm aastat järjest negatiivsete netovaradega tegutsenud osaühingute osakaalud kõigist osaühingutest.

Tabel 15. Kõigi Eesti osaühingute netovarade nõuetele mittevastavus ja netovarade negatiivsus⁶.

Muutuja	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1.a. ei vasta nõuetele	37,2%	31,0%	25,2%	20,8%	20,0%	16,3%	16,7%	16,5%	17,8%
1. a. negatiivne	14,3%	12,3%	9,3%	7,4%	5,6%	5,4%	5,6%	6,0%	6,7%
2. a. negatiivne	3,4%	3,3%	2,1%	1,5%	1,1%	1,0%	1,2%	1,2%	1,4%
3. a. negatiivne	3,5%	3,5%	2,9%	2,0%	1,0%	0,8%	0,9%	1,0%	1,1%

Tabel 15 näitab, et netovarade nõuetele mittevastavus ning selle alamliik netovarade negatiivsus on ettevõtete seas oluliseks probleemiks ning probleemi ulatus on märkimisväärselt laiem kui ainult pankrotistunud ettevõtted. Pikaajaliselt (2 aastat või rohkem) negatiivsete netovaradega osaühingute hulk on märkimisväärselt väiksem kui ühel aastal negatiivsete netovaradega osaühingute hulk, kuid siiski piisavalt suur et vastavale probleemile tähelepanu pöörata. Samas saab eelnevast analüüsist järeldada seda, et oluline osa mittevastavate (sh. negatiivsete) netovaradega ettevõtetest ei pankrotistu. Selle taustal on laiem küsimus see, kui palju ettevõtete suremusest (vt. ptk 1) on Eestis kirjeldatud pankrotimenetlusega ning kui paljudel juhtudel seda ei algatata. Näiteks on palju neid juhtumeid, kus nõuete väiksusest tulenevalt (st. ei täideta pankrotiavalduse esitamiseks ette nähtud tingimust), varasema täitemenetluse ebaõnnestumise tõttu, võlausaldajate ükskõiksuse tõttu vms põhjustel pankrotimenetluseni ei jõutagi, kuigi püsiva maksejõuetuse situatsioon on tegelikkuses saanud.

Müügitulu, kulude ja kasumi dünaamika

Maksejõuetuse situatsioonile eelnevalt on tavapärane, et ettevõtete tulud vähenevad, kulud kasvavad ning kasumid vähenevad. Järgnevatel tabelites on kajastatud nimetatud näitajate dünaamikat. Tabel 16 näitab kui palju on muutunud ettevõtete müügitulu enne maksejõuetuse aastat. Võrreldud on kolmandat ja teist aastat enne maksejõuetuse saabumist ning teist ja esimest aastat enne maksejõuetuse saabumist. Viimasel juhul on kõikide vaadeldavate aastate lõikes näha oluline müügitulu vähenemine.

⁶ Tabel kajastab aruande esitanud osaühinguid ning on seetõttu osaühingute üldarvust mõnevõrra väiksem. Samas ei muuda see tabelis toodud suurusjärke olulisel määral, st. ei loo statistika väärtõlgendamise probleemi.

Tabel 16. Maksejõuetute osaühingute müügitulude muutuse mediaanväärtused enne maksejõuetuse saabumist.

Maksejõuetuse aasta	Muutus müügitulus maksejõuetusele eelnenud kolmanda ja teise aasta võrdluses	Muutus müügitulus maksejõuetusele eelnenud teise ja esimese aasta võrdluses
2003	8%	-22%
2004	10%	-18%
2005	3%	-24%
2006	-4%	-23%
2007	1%	-13%
2008	16%	-16%
2009	25%	-25%
Kokku	14%	-23%

Eksisteerib ka oluline hulk neid ettevõtteid, millel müügitulud enne maksejõuetuse väljakuulutamist puudusid, mis on vastavalt toodud tabelis 17.

Tabel 17. Ettevõtete osakaal, millel enne maksejõuetuse saabumist puudus müügitulu.

Maksejõuetuse aasta	Müügituluta ettevõtete osakaal maksejõuetusele eelnenud aastal	Müügituluta ettevõtete osakaal maksejõuetusele üle-eelnenud aastal	Müügituluta ettevõtete osakaal üle-üle-eelnenud aastal
2001	8%		
2002	17%	7%	
2003	17%	9%	8%
2004	11%	9%	8%
2005	18%	10%	13%
2006	19%	11%	10%
2007	16%	8%	10%
2008	12%	11%	12%
2009	10%	7%	8%
Kokku	13%	9%	9%

Tabel 18 näitab ettevõtte kulude dünaamikat, mida on hea võrrelda tabelis 16 toodud müügitulu dünaamikaga. Mediaanväärtused tabelis 18 näitavad, et kulud on pankrotieelsel ajal rohkematel ettevõtete vähenenud kui kasvanud, kuid vähenemise määr jääb oluliselt alla müügitulude vähenemise määrale, st. kulusid ei ole suudetud proportsionaalselt müügitulude vähenemisega kokku hoida.

Tabel 18. Maksejõuetute osaühingute kulude (kõik ärikulud) muutuse mediaanväärtused enne maksejõuetuse saabumist.

Maksejõuetuse aasta	Muutus kuludes maksejõuetusele eelnenud kolmanda ja teise aasta võrdluses	Muutus kuludes maksejõuetusele eelnenud teise ja esimese aasta võrdluses
2003	9%	-17%
2004	10%	-9%
2005	4%	-12%
2006	-3%	-16%
2007	22%	-6%
2008	14%	-6%
2009	24%	-11%
Kokku	15%	-11%

Tabel 19 annab ülevaate sellest, mitu protsenti ettevõtetest on enne pankrotistumist kahjumiga tegutsenud. Tabelist on näha, et kahjumlikult tegutsevate ettevõtete osakaal maksejõuetute ettevõtete seas on isegi paar aastat enne maksejõuetuse saabumist väga kõrge.

Tabel 19. Ettevõtete kahjumlikkus⁷ maksejõuetusele eelnevatel aastatel.

Maksejõuetuse aasta	Maksejõuetuse aastale eelnenud aastal kahjumiga tegutsejate osakaal	Maksejõuetuse aastale üle-eelnenud aastal kahjumiga tegutsejate osakaal	Maksejõuetuse aastale üle-üle-eelnenud aastal kahjumiga tegutsejate osakaal
2001	80%		
2002	79%	65%	
2003	73%	62%	49%
2004	83%	57%	53%
2005	86%	63%	49%
2006	85%	62%	51%
2007	76%	60%	50%
2008	76%	49%	41%
2009	85%	47%	34%
Kokku	81%	55%	44%

Viimase näitajana on tabelis 20 vaadeldud, kuidas muutub maksejõuetusele eelnevalt kasumi/kahjumi mediaanväärtus. Tabel 20 toob selgelt esile, et läheneva pankrotistumise korral kahjum suureneb.

⁷ Siin ja järgnevalt on mõeldud puhaskasumit.

Tabel 20. Maksejõuetuse eelne ettevõtete kasumi/kahjumi mediaanväärtuse dünaamika.⁸

Maksejõuetuse aasta	Pankrotiaastale eelnenud aasta	Pankrotiaastale üle-eelnenud aasta	Pankrotiaastale üle-üle-eelnenud aasta
2003	-118940	-38873	0
2004	-178470	-23590	-3587
2005	-238779	-36912	0
2006	-228014	-32078	-623
2007	-145456	-36308	-50
2008	-223334	0	3187
2009	-447729	788	50870
Kokku	-243013	-16633	3635

Aruannete mitteesitamine

Täiendava uurimisküsimusena tõstatati Justiitsministeeriumi poolt asjaolu, kui paljud pankrotistunud ettevõtetest ei ole oma tegevusaja jooksul mitte ühtegi korda majandusaasta aruannet esitanud. Järgnev tabel 21 toob ära selliste ettevõtete arvu pankrotistumise aastate kaupa. Esimeste aastate tulemusi võib natuke mõjutada (st. need võivad olla väiksemad) asjaolu, et käesolevas töös informatsioon majandusaasta aruannete esitamise kohta pärineb alates 2000. aastast – võimalik et esineb ettevõtteid, kellel on esitatud mõni aruanne enne 2000. aastat. Kokku on selliseid ettevõtteid perioodil 2002-2009 olnud 610.

Tabel 21. Mitte ühtegi majandusaasta aruannet esitanud ettevõtete arv pankrotiaasta järgi.

Maksejõuetuse aasta	Ettevõtete arv
2002	98
2003	108
2004	75
2005	82
2006	55
2007	37
2008	57
2009	98

Lisaks tuli uurida Austria saneerimisseaduses toodud tingimuste rakendamist Eesti oludes. Nimelt on Austria saneerimisseaduses sätestatud kaks arvuliselt mõõdetavat tingimust, millistel juhtudel lasub ettevõtte juhtorganil rahaline vastutus saneerimisavalduse esitamata jätmise tõttu. Esimene neist on kapitali adekvaatsuse nõue 8%, mis seisneb teatud omakapitali ja teatud kogukapitali jagatises. Teisisõnu ei eeldata ettevõtetest mitte ainult positiivseid netovarasid, vaid on fikseeritud nõ minimaalne sobilik kapitali struktuur. Teine

⁸ Mediaanväärtus null tähendab seda, et kasutatud andmete hulgas on selliseid ettevõtteid, mis on esitanud kasumiaruande, kus on toodud kõik nullid. Mõnedel juhtudel tähendab see konkreetsel aastal tegevuse täielikku puudumist, kuid teisalt võib tegu olla ka teadlikult vigase aruande esitamisega. Vaadeldavate andmete hulgas on kirjeldatud juhtumeid vähe.

tingimus seisneb selles, et ettevõtte rahavood peavad võimaldama kohustuste tasumist 15 aasta jooksul. Kuna Austrias tuuakse tulenevalt seaduste erinevusest võrreldes Eesti seadustega bilansis ära mõnevõrra teistsugused kirjed, on antud juhul vaadeldud lihtsustusena, kui paljudel ettevõtetel on pankrotile eelnevatel aastatel olnud omakapitali ja varade jagatis vähem kui 8%.

Tabel 22. Kapitali adekvaatsuse näitajale 8% mittevastavus pankrotieelsetel aastatel.

	Pankrotile eelnenud aasta	Pankrotile üle-eelnenud aasta	Pankrotile üle-üle-eelnenud aasta
Vaatlusaluste ettevõtete arv kokku	1383	2575	2342
Probleemsete ettevõtete arv	367	1343	1490
Probleemsete ettevõtete osakaal	73%	48%	36%

Näitajad on sarnased tabelis 12 toodutega, st. enamuse tabelis 22 toodud probleemsetest ettevõtetest moodustavad mittevastavate netovaradega ettevõtted, kuid vastavast adekvaatsuse näitajast tulenevalt lisandub veel mõningaid ettevõtteid.

5. Uuringu kokkuvõtlikud järeldused

1. Pankrotistunud ettevõtteid iseloomustab süstemaatiline netovarade nõuetele mittevastavus, mis enamikel juhtudel tähendab ka netovarade negatiivsust. Eeldades, et tegemist pole ajutise situatsiooniga, eksitakse seega süstemaatiliselt nii Äriseadustikus kui ka Pankrotiseaduses toodud nõuete vastu. Netovarade nõuetele mittevastavuse probleem ei ole omane mitte ainult pankrotiaastale eelnenud aastale (nõuetele mittevastavad keskmiselt 70% ettevõtetest), vaid iseloomustab ka pankrotiaastale üle-eelnenud ja üle-üle-eelnenud majandusaastaid (nõuetele mittevastavus vastavalt 40% ja 30% juhtudest). Samas on netovarade probleem omane ka paljudele mittepankrotistuvatele ettevõtetele. Arvestades netovarade nõuete mittevastavuse probleemi ulatust (nii pankrotistuvate kui ka mittepankrotistuvate ettevõtete seas) tuleks sellele rohkem tähelepanu pöörata. Ennekõike on oluline pikemat aega mittevastavate (eriti negatiivsete) netovaradega tegutsenud ettevõtete probleemiga tegelemine. Ühe täiendava võimalusena võiks rakendada süsteemi, kus registrist infopäringul (näiteks B-kaardi andmete vaatamisel) kuvatakse netovarade nõuetele mittevastavuse probleem infopäringu tegijale nähtavalt muu info seas⁹.
2. Pankrotiavalduse esitamisega jäädakse süstemaatiliselt hiljaks. Kui lähtuda uuritud 1706 kohtulahendist ning sealt elimineerida juhud, kus ettevõtte dokumente ei olnud või kahtlustati kuritegu, siis järelejäänud 1444 lahendist ainult 282 juhul oli pankrotistumise põhjuseks toodud mingi konkreetne (ootamatu) sündmus, mida paljudel juhtudel polnud võimalik ette näha. Sellisel juhul võib 81% vaadeldud juhtudest tõdeda, et ettevõtte käekäiku oleks saanud vähemal või suuremal määral ette näha või selles osas midagi ette võtta. Selle kasuks räägib lisaks eelmises punktis toodule ka kahjumlikult tegutsevate ettevõtete arv, mis pankrotiaastale eelnenud aastal oli 81% ning üle-eelnenud ja üle-üle-eelnenud aastatel vastavalt 55% ja 44%. Ligikaudu kümnendik ettevõtteid on olnud pankrotile eelnevatel aastatel ka ilma müügituludeta. Seega tuleks pankrotimenetluses pöörata oluliselt suuremat tähelepanu sellele, kas pankrotiavalduse esitamisega on hiljaks jäädud või mitte, millest omakorda sõltub juhtorgani vastutus vastava avalduse õigeaegse esitamata jätmisega. Ettevõtte tegevuse lõppemist tükk aega tagasi (aasta või paar) mainitakse 11% vaadeldud lahenditest, mis võib viidata sellele, et ettevõtte juhatus panustabki sellele, et ise pankrotiavaldust mitte esitades menetlust kunagi ei algatata.
3. Oluliseks probleemiks on pankrotistunud ettevõtete puhul raamatupidamis-dokumentide puudumine. Vaadeldud 1706 lahendist mainiti seda 7% juhtudest, mistõttu polnud võimalik ka anda hinnangut maksejõuetuse põhjuste kohta. Kasutades Äriregistri andmeid, ulatus sõltuvalt pankrotistumise aastast nende ettevõtete osakaal, kes mitte kunagi ühtegi aruannet registrisse polnud esitanud, 22%-ni. See omakorda kinnitab, et raamatupidamiskohustuse rikkumine on pankrotistunud ettevõtete puhul tavapärane. Seega on siinkohal oluline mõelda aruannete esitamise süsteemi rangema jälgimise peale.

---

⁹ Vastava idee pakkus välja pankrotihaldur Toomas Saarma.

4. Erinevaid kuriteotunnuseid (paljudel juhtudel vara omastamine) esines vaadeldud lahendites 11% juhtudest. Samas tuleb tõdeda, et kuna vaadeldud kohtulahendite seas on ülekaalus raugemised enne pankroti väljakuulutamist, siis tõenäoliselt see osakaal pankroti väljakuulutamiste puhul, kus halduril on võimalik raamatupidamis-dokumente põhjalikumalt hinnata, ka suureneks. Oluline on kuriteoteadete esitamine just selliste juhtumite puhul, kus on kahtlus vara omastamise, maksejõuetuse tahtliku põhjustamise, vara varjamise vms osas. Ebaõnnestunud äritegevus kui selline on turumajanduse paratamatu osa ning kõik ettevõtted ei saagi olla elujõulised, mistõttu lihtsalt ärilise ebaõnnestumise korral kriminaalasjade algatamine ei ole otstarbekas – vastutab ettevõtte juhatus pankrotiavalduse esitamisega hilinemise tõttu nii kui nii varaliselt (lisaks võib olla osadele kreditoridele antud tagatiseks juhatuse ja/või omanike isiklikku vara).
5. Audiitorkontrolli kohustuse puudumine on pankrotistunud ettevõtteid iseloomustavaks väga oluliseks tunnuseks. Kui vaadelda Audiitortegevuse seaduses par. 92 lg 1 toodud tingimusi (nende korral ei ole kohustuslik audit, vaid aastaaruande ülevaatus), siis vastaval juhul jääb pankrotistumise aastale üle-eelnenud aasta andmeid kasutades ülevaatekohustuslike ettevõtete arv alla 15% kõigist pankrotistunud ettevõtetest. Seega puudub Eesti maksejõuetusjuhtumite puhul pankrotieelselt sõltumatu kontroll, mis ettevõtlusprobleemid tuvastaks. Samas audiitorkontrolli kohustuslikkuse piiri allapoole toomine tõenäoliselt olulist efekti lisaks muudele nimetatud meetmetele ei omaks ning seaks põhjendamatu finantskoormuse väga suurele hulgal edukalt tegutsevatele väikeettevõtetele.
6. Sarnaselt varasemates uuringutes toodule on oluliseks maksejõuetuse probleemiks puudulik juhtimine. Otseselt on juhtimisprobleeme nimetatud 20% lahendite korral, kuid enamik muudest põhjustest (k.a. kriminaalne tegevus) seonduvad väga üheselt vajakajäämistega juhtkonna tegevuses (lisaks käsitletud punktis 2). Eelnev võib viidata vastavate ettevõtte juhtide puudulikule ettevõtlusalasele haridusele ja/või kogemusele ning ettevõtlusalaste seaduste mittetundmisele.
7. Enne pankroti väljakuulutamist menetluse raugemiste osakaal maksejõuetusjuhtumites on viimastel aastatel oluliselt kasvanud, mis on viide sellele, et üha rohkemates ettevõtetes on pankrotimenetluse alguseks varade maht väga väike või need puuduvad hoopiski. Vastava asjaoluga haakuvad punktis 1 ja 2 kirjeldatud aspektid, kuid lisaks tuleb toonitada ka seda, et olukorda soosib madal osakapitali nõue (enamik ettevõtteid asutatakse minimaalse kohustusliku kapitaliga 40000 krooni ning näiteks valmisfirmade ostul seda kapitali ettevõtjail sageli üldse pole). Ettevõtlusvabaduse huvides ei ole seda piirmäära kindlasti otstarbekas tõsta, kuid pigem on oluliseks probleemiks omanikepoolne kapitali kaasamine mitte osa- või aktsiakapitali, vaid omanikepoolsete laenude näol. Paljuski võib probleeme tekitada ka võlausaldajate poolne liigne alakapitaliseeritud ettevõtetele laenamine.

Viidatud allikad

1. **Amit, R., Thornhill, S.** (2003) Learning from Failure: Organizational Mortality and the Resource-Based View.
2. **Arditi, D., Kale, S, Koksal, A.** (2000) Business Failures in the Construction Industry.
3. **Argenti, J.** (1976) Corporate Collapse: The Causes and Symptoms.
4. **Baldwin, J., Gray, T., Johnson, J. Proctor, J., Rafiquzzaman, M., Sabourin, D.** (1997) Failing Concerns: Business Bankruptcy in Canada.
5. **Bollen, L.H.H., Mertens, G.M.H., Meuwissen, R.H.G., van Raak, J.J.F., Schelleman, C.** (2005) Classification and Analysis of Major European Business Failures.
6. **Cochran, A.B.** (1981) Small Business Mortality Rates: A Review of the Literature.
7. **Dr. Wieselhuber & Partner GmbH.** (2003) Insolvenzen in Deutschland. Insolvenzsachen und Erfolgsfaktoren einer Sanierung aus der Insolvenz.
8. **Euler Hermes Kreditversicherung, Center for Insolvency and Reorganization at the University of Mannheim.** (2006) Ursachen von Insolvenzen. Gründe für Unternehmensinsolvenzen aus der Sicht von Insolvenzverwaltern.
9. **Fredland, J.E., Morris, C.E.** (1976) A Cross Section Analysis of Small Business Failure.
10. **Gaskill, LA.R., Manning, R.A., Van Auken, H.E.** (1993) A Factor Analytic Study of the Perceived Causes of Small Business Failure.
11. **Hall, G.** (1994) Factors Distinguishing Survivors from Failures Amongst Small Firms in the UK Construction Sector.
12. **Hall, G.** (1992) Reasons for Insolvency amongst Small Firms – A Review and Fresh Evidence.
13. **Insolvency Service United Kingdom.** (2005) Causes of Failure in Bankruptcy and Compulsory Liquidation.
14. **Keasey, K., Watson, R.** (1987) The Non-submission of Accounts and Small Company Financial Failure Prediction.
15. **Longenecker, C.O., Simonetti, J.L., Sharkey, T.W.** (1999) Why Organizations Fail: The View from the Front-line.
16. **Novak, B., Sajter, D.** (2007) Causes of Bankruptcy in Europe and Croatia.
17. **Ooghe, H., de Prijcker, S.** (2008) Failure Processes and Causes of Company Bankruptcy: A Typology.
18. **Ooghe, H., Waeyeart, N.** (2004) Oorzaken van faling en falingspaden: literatuuroverzicht en conceptueel verklaringsmodel.
19. **Preisendörfer, P., Voss, T.** (1990) Organizational Mortality of Small Firms: The Effects of Entrepreneurial Age and Human Capital.
20. **Pretorius, M.** (2008) Critical Variables of Business Failure: A Review and Classification Framework.
21. **Titus, S.** (2009) Key Reasons Why Small Businesses Fail.